

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto

Privatinės teisės katedra

Agnė Narmontaitė,

V kurso, civilinės ir verslo teisės

studijų šakos studentė

Magistro darbas

GDAR įtaka Lietuvos Respublikos civilinio kodekso normų aiškinimui ir taikymui dėl asmens teisės į atvaizdą ir šios teisės ribojimų

The influence of GDPR on the interpretation and application of the norms of the Civil Code of the Republic of Lithuania regarding the right of a person to an image and restrictions to this right

Vadovas: lekt. dr. Stasys Drazdauskas

Recenzentė: lekt. dr. Renata Juzikienė

Vilnius 2021

ANOTACIJA IR PAGRINDINIAI ŽODŽIAI

Šiame darbe nagrinėjama duomenų apsaugos reglamentavimo įtaka asmens teisės į atvaizdą apsaugai, teisės į atvaizdą santykis su kitomis asmens teisėmis, aiškinimas ir taikymas. Darbe pateikiamas privatumo ir teisės į atvaizdą santykis, siekiant nustatyti kaip Bendrojo duomenų apsaugos reglamento nuostatos gali būti taikomos teisės į atvaizdą kontekste, apžvelgiami pokyčiai, kurie įvyko priėmus reglamentą ir kokią įtaką jie daro taikant Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso normas.

Pagrindiniai žodžiai: duomenų apsauga, BDAR, ES teisė, teisė į atvaizdą, teisė į privatumą.

This paper examines the impact of data protection regulation on the protection of a person's right to an image, this right's interpretation and application. The relationship between the privacy of the submission and the right to the image, as the provisions of the General Data Protection Regulation, may apply the right to the context of the image, review the changes that took place in the adoption regulation and their impact on the application of the Civil Code.

Key words: data protection, GDPR, EU law, image rights, right to privacy.

TURINYS

IŽANGA.....	2
1. Teisės į atvaizdą apsaugos konceptualūs aspektai	4
1.1. Teisė į atvaizdą duomenų apsaugos kontekste ir santykyje su teise į privatumą	5
1.2. Asmens duomenų (atvaizdo) tvarkymo taisyklės numatytos BDAR ir Civiliniame kodekse.	9
1.3. Asmens duomenų (atvaizdo) taikymo principai ir apribojimai.....	13
2. Teisės į atvaizdą reguliavimas pagal CK išskiriamas asmenų grupes.....	15
2.1. Viešiesiems asmenims taikomos teisės į atvaizdą apsaugos ypatumai.....	16
2.2. Privatiems asmenims taikomos apsaugos ypatumai	21
3. Teisės į atvaizdą apsauga socialiniuose tinkluose.....	24
3.1. Socialinio tinklo valdytojo atsakomybė dėl atvaizdo apsaugos elektroninėje erdvėje	25
3.2. Socialinių tinklų vartotojų atsakomybė	28
IŠVADOS:	32
ŠALTINIŲ SĄRAŠAS.....	33
SANTRAUKA	39
SUMMARY	40

IŽANGA

Darbo aktualumas. Bendrojo duomenų apsaugos reglamento (toliau – BDAR) įsigaliojimas sulaukė nemažo žiniasklaidos dėmesio ir sukėlė daugybę teisinių diskusijų. Kaip ir bet kurio kito tokio masto teisės akto priėmimui, buvo pradėta ruošti iš anksto nagrinėjant reglamente numatytas normas ir jų taikymą. Nors duomenų apsauga dar prieš BDAR atsiradimą buvo reglamentuota kitų teisės aktų, tik po šio reglamento paskelbimo užvirė duomenų apsaugos diskusija viešojoje erdvėje. Praėjus keliems metams po reglamento įsigaliojimo, ši diskusija vis dar nenutyla. Spaudoje nuolat pasirodo straipsniai apie naujus duomenų pažeidimus, o socialinėse medijose netyla diskusijos apie naujus būdus šiuos duomenis apsaugoti. Lietuvoje buvo priimtas Asmens duomenų apsaugos įstatymas, kurio paskirtis apibrėžta 1 straipsnio 1 dalyje yra „saugoti žmogaus pagrindines teises ir laisves, visų pirma žmogaus teisę į asmens duomenų apsaugą, ir užtikrinti aukštą asmens duomenų apsaugos lygį.“ (Lietuvos Respublikos asmens duomenų apsaugos įstatymas, 2018). Nors šis įstatymas skirtas įgyvendinti BDAR nuostatas ir jo apsauga galioja visiems asmens duomenims, šiame įstatyme nėra išskirta kaip asmens duomenų apsaugos normos, taikomos asmens teisės į atvaizdą apsaugai nors socialinių medijų laikais, šios teisės svarba stiprėja. Vienintelis įstatymas, kuriame tokia apsauga numatyta yra Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, kuriame labai trumpai apibrėžiama teisės į apsaugos ribos, todėl šiame darbe būtent ir bus aiškinamasi kaip keitėsi Civilinio kodekso normų aiškinimas ir taikymas priėmus BDAR.

Tikslas. Šiuo darbu siekiama išsiaiškinti kokią įtaką BDAR reikalavimai daro asmenų atvaizdo apsaugai. To bus siekiama remiantis anksčiau galiojusio duomenų apsaugos reglamentavimo ir teisės į atvaizdą aiškinimo analize, siekiant nustatyti galimus pokyčius bei teisės į atvaizdą suteikiamos apsaugos taikymą socialiniuose tinkluose.

Uždaviniai. 1) Išskirti kokios teisės aktai daro įtaką teisės į atvaizdą aiškinimui; 2) Išskirti asmenų grupes, kurioms taikoma teisės į atvaizdą apsauga ir palyginti kaip normos buvo taikomos prieš ir po BDAR įsigaliojimo; 3) Išanalizuoti socialiniuose tinkluose taikomas duomenų apsaugos ir teisės į atvaizdą normas siekiant nustatyti kaip socialinėje medijoje veikia teisės į atvaizdą apsauga ir kas atsako už padarytus teisės į atvaizdą pažeidimus.

Objektas. Šio darbo pagrindinis objektas yra teisės į atvaizdą aiškinimas ir taikymas, kurie atsiskleidžia per Civilinio kodekso 2 knygos normas, tarptautinius teisės šaltinius bei

teismų praktika. Darbe analizuojama kokią įtaką BDAR normos padarė šios teisės aiškinimui teismų praktikoje ir teisės doktrinoje.

Tyrimo metodai. Darbo temai atskleisti buvo pasitelktas loginės analizės metodas, kurio pagalba buvo akcentuotas skirtingas reglamentavimas analizuojamuose teisės aktuose. Lingvistinis ir teleologinis metodai buvo pasitelktai siekiant atskleisti teisės normų turinį, istorinis metodas naudotas siekiant nustatyti duomenų apsaugos teisinio reglamentavimo kilmę. Gautos išvados nagrinėjamos naudojant apibendrinimo metodą.

Originalumas: Šis darbas yra skirtas nagrinėti konkrečiai duomenų apsaugos temai – teisei į atvaizdą. Nors tikrai netrūksta mokslinių darbų apie BDAR, tačiau didžioji dalis šių darbų bendrai apžvelgia duomenų apsaugos normas. Šis darbas išsiskiria tuo, kad analizuojama duomenų apsaugos normų atsiradimas istoriniu aspektu nagrinėjant anksčiau taikytas normas ir visa ši analizė daroma asmens atvaizdo kontekste bei atsižvelgiant į šių laikų aktualijas. Galima rasti prieš porą metų išleistų mokslinių darbų, kurie tyrinėja BDAR įtaką socialiniams tinklams, tačiau juose daugiau gilinamasi į duomenų valdytojo atsakomybės klausimus, tačiau nėra nurodoma kokia apsauga taikoma socialiniuose tinkluose paskelbtiems atvaizdams.

Svarbiausi šaltiniai šiame darbe yra Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas ir Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, kurių analizė dominuoja visame darbe. Tyrinėjant teisės į atvaizdą normų aiškinimą pasiremta mokslinėmis publikacijomis bei straipsniai, kuriuose išsakytos teisininkų nuomonės, dėl reglamento taikymo, taip pat remtasi Lietuvos teismų bei Teisingumo Teismo praktika siekiant nustatyti kaip šios normos taikomos praktikoje. Platesniam kontekstui kaip tam tikri teisiniai aspektai suprantami visuomenėje nustatyti pasitelkti internetiniai straipsniai, žodynai ir kitos publikacijos, kuriose išreiškiamė nuomonė dėl teisės į atvaizdą svarbos.

1. Teisės į atvaizdą apsaugos konceptualūs aspektai

Bendras duomenų apsaugos reglamentas atkreipė visuomenės dėmesį į asmens duomenis. Asmeninė informacija šiuo metu laikoma vienu iš vertingiausių duomenų, kuriuos galima nusipirkti, tačiau kasdien mes patys keliame grėsmę šiems duomenims būti atskleistiems. Tiek socialinės medijos, tiek kasdienis išmaniųjų telefonų naudojimas sukelia grėsmę asmens duomenų saugumui. Įdomiausia tai, kad mes kiekvienas kasdien savanoriškai sutinkame „parduoti“ savo asmens duomenis. Naudodamiesi įvairiomis nemokamomis ar mokamomis aplikacijomis mes sutinkame perleisti savo asmens duomenis tretiesiems asmenims, kurie renka informaciją apie mūsų pomėgius reklamos tikslais. Retas kuris iš tiesų skaito ilgus aprašymus apie duomenų tvarkymą prieš uždėdamas varnelę „sutinku“. Iš tiesų net nežinome dėl ko sutinkame ir tai yra visiškai suprantama. Šiuolaikinis gyvenimo tempas neleidžia praleisti valandų valandas skaitant ir gilinantį į teises sutartis. Šis informacijos sprogimas yra viena iš priežasčių paskatinusių duomenų apsaugos įstatymų priėmimą (Civilka, 2004, p. 102). Neturint teisinių pagrindų gana sunku supranti ką būtent reiškia prisiimami įsipareigojimai. Atsižvelgus į tokį gyvenimo būdą ypač svarbu pasidaro galimybė ginti asmenų teises įstatymų pagrindu. BDAR atsiradimas pabrėžė, kad kiekvienas sutikimas pažymėtas varnele negali atimti asmens teisės ginti savo asmens duomenis. Vienas iš tokių duomenų yra ir asmens atvaizdas. Socialinių medijų pasaulyje lengvai galima stebėti kaip asmenys viešina vaizdus iš savo gyvenimo. Prieš skelbdamas nuotraukas retas susimasto apie tokio paskelbimo pasekmes. Iš tiesų mes net neįsivaizduojame kas vyksta su mūsų nuotraukomis ir kokiems tikslams jos naudojamas. Visiškai tikėtina, kad visos mūsų „Facebook“ paskelbtos nuotraukos kabo iškabintos nepažįstamo asmens namuose kitoje pasaulio pusėje. Galbūt jos naudojamos burtams ar tiesiog kaip dekoracija. Iš tiesų mažai ką galime padaryti, kad tai išsiaiškinti. Kelių mygtukų paspaudimu mūsų nuotrauka tampa prieinama kiekvienam, kuris turi interneto ryšį ir išmanųjį įrenginį.

1.1. Teisė į atvaizdą duomenų apsaugos kontekste ir santykije su teise į privatumą

Žinant, kad mūsų atvaizdas per sekundę gali apskrieti pasaulį ypač svarbu pasidaro mūsų atvaizdui taikoma teisinė apsauga. Galimybė apginti savo atvaizdą taip pat glaudžiai susijusi su paskelbto atvaizdo panaudojimo galimybėmis. Ar vien dėl to, kad atvaizdas prieinamas plačiajai auditorijai, toks atvaizdas gali būti naudojamas bet kur? Ar mes turime galimybę uždrausti panaudoti savo atvaizdus? Šiuos klausimus kontroliuoja Lietuvos Respublikos Civiliniame kodekse įtvirtinta „teisė į atvaizdą“, kurios apsauga buvo papildyta ir BDAR normomis. Europos Komisijos internetiniame puslapyje numatoma, kad „asmens duomenys yra bet kokia informacija, susijusi su gyvu asmeniu, kurio tapatybė yra nustatyta arba gali būti nustatyta“ (Oficiali Europos Sąjungos interneto svetainė). Sukurtas atvaizdas identifikuoja asmenį ir padeda nustatyti asmens tapatybę, todėl taip pat pripažįstamas asmens duomenimi ir jam taikomos asmens duomenų apsaugos normos. Nors tiesiogiai neįtvirtintas kaip duomuo BDAR, asmens atvaizdas yra vienas iš asmens duomenų ir atvaizdo neteisėtas paviešinimas sukelia tokias pačias pasekmes kaip ir bet kurio kito duomenis, todėl šiame darbe BDAR kontekste naudojama sąvoka „asmens duomenys“ turės „teisės į atvaizdą“ kontekstą. Iš tiesų gilinantis į tai kaip BDAR pakeitė mūsų suvokimą apie duomenis ir duomenų apsaugą, tikslinga pradėti nuo 1995 m. spalio 24 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos (95/46/EB) dėl asmens duomenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo. Minimoje direktyvoje suformuotos dabar jau žinomos sąvokos tokios kaip „duomenų valdytojas“, „duomenų subjektas“ ir kt. Ši direktyva turi daug panašumų su BDAR. Pagrindiniai principai, kuriais remiasi abu dokumentai yra asmens teisė į duomenų neliečiamumą ir privalomas sutikimas dėl duomenų tvarkymo. Vis dėlto vien pažvelgus į pavadinimus galima matyti vieną iš esminių skirtumų: vienas teisės aktas yra direktyva, o kitas reglamentas. Toks teisinio reguliavimo pasirinkimas vertas paminėti ir parodo, kad Europos Parlamento požiūriu duomenų apsauga yra pakankamai svarbi sritis, kad jos teisinės apsaugos užtikrinimas turi būti kiekvienoje valstybėje narėje be jokių išlygų ir taikymo skirtumų.

BDAR iš dalies detalizuoja direktyvoje suteikiamas teises ir sustiprina teikiamą apsaugą, todėl šiame darbe nebus daug gilinamasi į direktyvos nuostatas. Vis dėlto verta paminėti, kad direktyvoje jau buvo nustatyti duomenų apsaugai taikomi principai tokie kaip teisingai ir teisėtas tvarkymas (6 straipsnis) bei būtinybė turėti subjekto sutikimą prieš tvarkant jo duomenis (7 straipsnis) (Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (95/46/EB)). Toliau gilinantis į duomenų apsaugą istoriniu aspektu taip pat verta paminėti vieną pagrindinių teisės aktų kalbant apie asmens teisės Europos Sąjungoje apskritai tai yra

Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartiją, kurios 8 straipsnis įtvirtina asmens teisę į duomenų apsaugą. Šioje chartijoje įtvirtintos bendros taisyklės visai Europos Sąjungai, todėl asmens duomenų apsaugos išskyrimas pabrėžia šios teisės svarbą. Šiame straipsnyje taip pat pabrėžiama, kad „duomenys turi būti tinkamai tvarkomi ir naudojami tik konkrečioms tikslams ir tik atitinkamam asmeniui sutikus ar kitais įstatymo nustatytais teisėtais pagrindais“ (Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija, 2000). Tokia nuostata vėl įtvirtina tą patį jau minėtą reguliavimą, kad duomenų tvarkymui reikalingas asmens sutikimas.

Kalbant apie asmens duomenų apsaugos reglamentavimą bei aiškinimą, svarbu aptarti ir su šia teise labai susijusį institutą – teisę į privatų gyvenimą. Šios teisės yra susijusios ir dažnai viena kitą papildančios, tačiau neturėtų būti tapatinamos. Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija išskiria šias dvi teises kaip atskirus darinius. Taigi, kyla klausimas koks yra šių teisių santykis? Šia tema parašytame moksliniame darbe Ilona Petraitytė teigia, kad „nagrinėjant tarptautiniuose ir Lietuvos teisės aktuose įtvirtintas, teismų ir teisės mokslo plėtojamas teisės į privatų gyvenimą sampratas matyti, kad sudedamąja teisės į privatų gyvenimą dalimi yra laikoma informacija apie asmenį ir šios informacijos apsauga. Informaciją apie fizinį asmenį (vardas, pavardė, gyvenamoji vieta, išsilavinimas, narystė vienoje ar kitoje organizacijoje, įsitikinimai ir pan.) įprasta vadinti asmens duomenimis. Taigi asmens duomenys yra vienas iš asmens privataus gyvenimo elementų, o su šių duomenų rinkimu ir naudojimu susijusi veikla turi mažesnę ar didesnę įtaką asmens privačiam gyvenimui. Garantuojant asmens teisę į privatų gyvenimą, kartu garantuojama ir jo asmens duomenų apsauga, o kita vertus – užtikrinant asmens duomenų apsaugą yra saugomas ir asmens privatus gyvenimas“ (Petraitytė, 2011). Iš tokio požiūrio galima daryti išvadą, kad asmens duomenys yra asmens privataus gyvenimo dalis, tarsi vienas iš šios teisės elementų. Šios pozicijos laikomasi aiškinant CK 2.22 str. įtvirtintą teisę į atvaizdą, kurios pažeidimai dažnai būna neatsiejami nuo teisės į privatumą pažeidimų (Mikelėnas, 2002, p. 55).

Pati teisė į privatų gyvenimą įtvirtinta Civilinio kodekso 2.23 straipsnyje, kurio 2 dalyje nurodyta, kad „privataus gyvenimo pažeidimu laikomas neteisėtas įėjimas į asmens gyvenamąsias ir kitokias patalpas, aptvertą privačią teritoriją, neteisėtas asmens stebėjimas, neteisėtas asmens ar jo turto apieškojimas, asmens telefoninių pokalbių, susirašinėjimo ar kitokios korespondencijos bei asmeninių užrašų ir informacijos konfidencialumo pažeidimas, duomenų apie asmens sveikatos būklę paskelbimas pažeidžiant įstatymų nustatytą tvarką bei kitokie neteisėti veiksmai“ (Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, 2002). Iš šio Civiliniame kodekse numatyto apibrėžimo galima iškart matyti, kad asmens

duomenys patenka į asmens privatumo pažeidimo sąvoką. Straipsnyje minimas „neteisėtas asmens stebėjimas“ taip pat gali būti suprantamas ir kaip teisės į atvaizdą pažeidimas. Vis dėlto iš šio apibrėžimo būtų galima išskirti du pagrindinius aspektus. Pirmasis, tai asmens duomenų pažeidimas, o antrasis, fizinis asmens erdvės pažeidimas. Žinoma, šis skirstymas nėra vienintelis galimas ir tik teoriškai atskiria po sąvoką „teisė į privatumą“ patenkančius aspektus, tačiau tai tam tikru aspektu parodo asmens duomenų ir privatumo santykį. Iš esmės asmens teisės į duomenų apsaugą pažeidimas, taip pat reiškia ir asmens teisės į privatumą pažeidimą, kuris darosi ne tik fizinis (pvz. adreso apsauga, nenorint, kad tretieji asmenys patektų į šeimos namus), tačiau kartais ir neturi fizinio išsireiškimo mus supančiame pasaulyje (pvz. elektroninė banko sąskaita nesusieta su mokėjimo kortele). Anksčiau minėtame straipsnyje teigiama, kad „pirma, asmens duomenų apsaugos teisinės nuostatos formuluojamos teisės į privatų gyvenimą garantijos pagrindu ir pagal turinį yra skirtos užsitikrinti asmens privatumą. Antra, asmens duomenų apsaugos teisinis reguliavimas gali būti tik tokios apimties, kiek tai yra reikalinga asmens informaciniam privatumui apsaugoti“ (Petraitytė, 2011). Tokia autorės išsakyta pozicija atspindi nuomonę, kad duomenų apsauga, įskaitant ir asmens atvaizdą, yra neatskiriama susijusi su privatumu ir veikia tik teisės į privatumą užtikrinimo ribose, todėl šios teisės dažnai yra ginamos kartu (Ruškytė, 2008, p. 165). Teismų praktikoje taip pat galima rasti teisės į atvaizdą ir teisės į privatumą santykio paaiškinimų, kurie palaiko panašią poziciją. „Žmogaus teisė į privatų gyvenimą apima ir teisę į atvaizdą. Pastarosios apsaugą reglamentuoja CK 2.22 straipsnis, kurio normos yra lex specialis CK 2.23 straipsnio bendrųjų normų atžvilgiu. Tai reiškia, kad tuo atveju, kai pažeidžiama tik asmens teisė į atvaizdą, taikomas CK 2.22 straipsnis, bet jeigu pažeista ir kuri nors kita vertybė, sudaranti bendrosios asmens teisės į privatų gyvenimą turinį, tokiu atveju taikytinos CK 2.22 ir 2.23 straipsniuose nustatytos normos“ (Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. birželio 7 d. nutartis civilinėje byloje). Šioje nutartyje akcentuojamas teisės taikymo aspektas ir nurodoma kaip normos konkuruoja tarpusavyje, tačiau taip ir patvirtinama, kad teisė į atvaizdą yra neatskiriama susijusi su asmens teise į privataus gyvenimo apsaugą.

Šiame kontekste mums aktuali ir Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. Konvencijos 8 straipsnis numato asmens teisę į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą. „Kiekvienas turi teisę į tai, kad būtų gerbiamas jo privatus ir šeimos gyvenimas, būsto neliečiamybė ir susirašinėjimo slaptumas“ (Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, 1950). Žvelgiant į šį apibrėžimą matome tris pagrindinius aspektus: šeimos gyvenimas, būsto neliečiamybė ir susirašinėjimo slaptumas. Šeima ir nuosavybė visuomenėje galėtų būti laikomos vienomis didžiausių vertybių, tačiau

susirašinėjimo slaptumas, kuris plačiąją prasme reiškia asmens duomenų apsauga, pakankamai neseniai tapo plačiai visuomenėje aptariama teise. Tuo tarpu, kai šeima ir nuosavybė galėtų būti pripažintos tokiomis vertybėmis, kurių apsaugos užtikrinimas yra viešojo intereso dalis, asmens duomenys dar yra ne visiems suprantama sąvoka. Žvelgiant iš šios perspektyvos labai tinka Ilonos Petraitytės išsakyta mintis: „viešasis interesas siejamas su neindividualizuotais poreikiais, o asmens duomenų apsauga skirta konkretaus subjekto aiškiai apibrėžto intereso apsaugai, viešasis interesas asmens duomenų apsaugos srityje negalėtų būti išskiriamas ir negalėtų būti kalbama apie tokio intereso gynimą“ (Petraitytė, 2011). Asmens duomenys, nors ir suprantami kaip asmens privatumo dalis yra turbūt viena labiausiai individualizuotų asmens teisių. Žinoma, teisė į gyvybę lyginant su duomenų apsauga pralenktų individualumo rodikliu, tačiau asmens duomenys taip pat yra visiškai neatskiriami nuo asmens. Šeima gali išsiskirti, nuosavybė gali būti perduota, kai tuo tarpu, asmuo negali tiesiog atsisakyti savo veido ir tuo pačiu atvaizdo. Teisė į duomenų apsaugą nors ir susijusi su asmens teise į privatumą, vis dėlto yra labai specifinė, individualizuota teisė. Europos Žmogaus Teisių Teismas nagrinėdamas situaciją, kai naujagimio nuotraukos, kuriose matomas naujagimio veidas, buvo padarytos ligoninėje profesionalaus fotografo atskleidė atvaizdo svarbą asmeniui. Tėvams pareikalavus gauti visas padarytas nuotraukas ir negatyvus, klinika atsisakė. Bylos nagrinėjimo metu buvo keliamos pozicijos, kad nuotraukos negalėjo paveikti naujagimio, dėl dar nesusiformavusios emocinės ir psichologinės nuojautos. Vis dėlto byloje buvo pripažinta, kad nuotraukų padarymas be tėvų sutikimo yra konvencijos 8 straipsnio pažeidimas. Asmens atvaizdas teismo aiškinime yra neatsiejamai susijęs su asmens asmenyje ir unikaliomis charakteristikomis, kurios atskiria vieną asmenį nuo kitų. Atvaizdo apsauga apima teisę ne tik ginčyti atvaizdo naudojimą, tačiau ir padarymą. (Reklos and Davourlis v. Greece, No. 1234/05, judgment of 15 January 2009, § 40).

1.2. Asmens duomenų (atvaizdo) tvarkymo taisyklės numatytos BDAR ir Civiliniame kodekse.

Lietuvos nacionalinėje teisėje pagrindinis šaltinis teisės į atvaizdą kontekste vienareikšmiškai yra Civilinis kodeksas (toliau – CK), kurio 2.22 straipsnis numato pamatinius reikalavimus taikomus šios teisės apsaugai. Pirmoji šio straipsnio dalis numato, kad „fizinio asmens nuotrauka (jos dalis), portretas ar kitoks atvaizdas gali būti atgaminami, parduodami, demonstruojami, spausdinami, taip pat pats asmuo gali būti fotografuojamas tik jo sutikimu. Po asmens mirties tokį sutikimą gali duoti jo sutuoktinis, tėvai ar vaikai“ (Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, 2002). Ankstesnėje dalyje buvo minimi teisės aktai, kurie pabrėžia asmens sutikimą, iš jų neišsiskiria ir CK. Čia kaip ir kituose su asmens duomenų apsauga susijusiuose teisės aktuose pabrėžiama asmens sutikimo svarba, nurodant, kad asmens atvaizdas negali būti atgaminamas be to asmens sutikimo, jei toks atgaminimas neatitinka nurodytų išimčių. Vienas iš svarbesnių šiam darbui aspektų yra tai, kad pirmoje dalyje nurodoma, kad asmuo negali būti ir fotografuojamas be jo sutikimo, t.y. negali būti sukuriamas asmens atvaizdas. Miglė Mackevičiūtė lrt.lt portale paskelbtame straipsnyje taip pat atkreipia dėmesį, kad „fizinį asmenį individualizuoja jo veidas, todėl būtent žmogaus veidas ir yra saugomas. Kūno dalių atvaizdai, jei jų negalima individualizuoti ar kitaip identifikuoti, paprastai nepatenka į šios teisės apsaugą, tačiau jei padarytu asmens kūno atvaizdu galime identifikuoti asmenį, esantį atvaizde, tarkime matosi randas ar tatuiruotė, toks atvaizdas taip pat turėtų būti ginamas“ (Mackevičiūtė, 2021).

Ši nuomonė sutinkama ir kituose šaltiniuose, kuriuose pabrėžiama, kad atvaizdas turi būti sukuriamas tokiu būdu, kuris leistų indentifikuoti asmenį (Mikelėnas, 2002, p. 54). Teismų praktikoje pripažįstama, kad „asmens teisė į atvaizdą yra asmeninė neturtinė teisė (CK 1.114 straipsnis), todėl pažeidus pirmiau nurodytą draudimą pažeidžiamos to asmens, kuris fotografuojamas ir kurio nuotrauka publikuojama, teisės“ (Lietuvos Aukščiausioje teismo 2008 m. rugpjūčio 14 d. nutartis civilinėje byloje). Antroji CK 2.22 straipsnio dalis leidžia tam tikras išimtis (apie jas kitose dalyse), tačiau pabrėžtina, kad net ir išimties pagrindu sukurtas atvaizdas negali būti demonstruojamas, atgaminamas ar parduodamas, jei taip būtų pažeminta žmogaus garbė, orumas ar dalykinė reputacija. Trečioji straipsnio dalis numato galimybę ginti pažeistas teises bei šios teisės paveldėjimą (Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, 2002). Šis straipsnis nustato tam tikras ribas, kuriose turi būti nagrinėjama asmens teisė į atvaizdą, susijusias su asmens garbė, orumo bei reputacijos aiškinimu ir paveldėjimo teise.

Konkrečiai analizuojant teisę į atvaizdą ir šios teisės ribas vienas iš būdų jas apibrėžti galėtų būti: „teisė į savo atvaizdą apima teisę prieštarauti ir neleisti, kad jūsų atvaizdas būtų fiksuojamas (t. y. filmuojamas arba fotografuojamas), atgaminamas ir įrašomas, taip pat kad jį skelbtų kitas asmuo ar institucija“ (Žmogaus teisių gidas, 2019). Šis apibrėžimas apima kelis esminius dalykus, kuriuos teisė į atvaizdą suteikia: galimybę neleisti fiksuoti atvaizdo ir galimybę uždrausti atvaizdą atgaminti. CK numatytaime reguliavime šie du aspektai atsispindi per anksčiau aptartas išimtis. Toks reguliavimas sukuria pasyvią teisinę apsaugą, kuri draudžia kitiems asmenims pažeisti asmens teisę ir įpareigoja nesiimti veiksmų, pavyzdžiui, nefotografuoti asmens. Šis aiškinimas taikomas bendrai privatumo apsaugai. „Teisė į privatų gyvenimą įgyvendinama ne paties teisės subjekto, o kitų asmenų elgesiu. Šis elgesys dažniausiai būna pasyvus, pasireiškia asmenų susilaikymu nuo tam tikrų veiksmų – nesibraunant į asmens būstą, nesukeliant asmeniui fizinio skausmo, neviešinant asmeniui nemalonios informacijos ir pan. Toks teisės į privatų gyvenimą įgyvendinimo būdas lemia, kad ši teisė yra traktuojama kaip negatyvi teisė, tai yra teisė, kuriai įgyvendinti nėra reikalinga aktyvi kitų subjektų veikla“ (Petraitytė, 2011). Toks teisės į atvaizdą aiškinimas egzistavo tiek prieš atsirandant BDAR, tiek po jo įsigaliojimo. Iš tiesų aptariamas straipsnis nebuvo keistas nuo pat CK priėmimo, tačiau negalima sakyti, kad pats suvokimas apie teisę į atvaizdą nesikeitė. Įstatymų leidėjui pasirinkus nekoreguoti šio straipsnio padidėjo doktrinos ir teismų precedentų reikšmė, kurie ir padėjo išplėsti teisės į atvaizdą konceptą Lietuvos teisinėje sistemoje.

Įsigaliojus BDAR, reglamento nuostatos taip pat paveikė ir CK normų aiškinimą, kurios nuo šiol privalo atitikti reglamento reikalavimus. Pirmiausia, verta paminėti, kad CK anksčiau minėtas sutikimas sukurti ir viešinti atvaizdą privalo atitikti BDAR 7 straipsnio reikalavimus keliamus sutikimo sąlygoms bei specialias 8 straipsnio sąlygas taikomas vaiko sutikimui (Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas, 2016). BDAR numato galimybę sutikimą viešinti savo duomenis (atvaizdą) atšaukti, kas nėra tiesiogiai įtvirtinta CK. Taip pat įtvirtinami reikalavimai nurodyti konkretų tikslą, kuriam bus naudojamas atvaizdas. „Įsigalioja papildomas reikalavimas gauti sutikimą tvarkyti asmens duomenis kiekvieną kartą, kai duomenys naudojami skirtingiems tikslams. Vadinasi, naudojant asmens duomenis vis naujam tikslui, reikalingas ir naujas leidimas“ (Veritas Bona, 2018). Taip pat svarbus aspektas yra tai, kad ginčiuose dėl sutikimo egzistavimo, įrodinėjimo pareiga tiesiogiai skiriama duomenų valdytojams, kurie privalo įrodyti, kad duomenų subjektas davė sutikimą duomenų rinkimui ir viešinimui (Zaleckis, 2017). Verta paminėti, kad šios nuostatos nėra visiškai naujos nagrinėjant ginčus dėl teisės į atvaizdą. Teisingumo

Teismo 2014 metų gegužės 13 dienos byloje buvo nagrinėjimas ginčas dėl asmens teisės reikalauti, kad jo duomenys būtų pašalinti iš viešojo paieškos variklio. Teismas pripažino, kad duomenų subjektas, „gali prašyti, kad atitinkama informacija nebebūtų pateikiama plačiajai visuomenei įtraukiant šią informaciją į tokį rezultatų sąrašą, šios teisės iš principo yra viršesnės ne tik už paieškos variklio eksploatuotojo ekonominę interesą, bet ir už šios visuomenės interesą turėti prieigą prie šios informacijos atlikus paiešką pagal šio subjekto asmenvardį. Tačiau taip nebūtų tuo atveju, kai dėl konkrečių aplinkybių, kaip antai šio subjekto padėties viešajame gyvenime, paaiškėtų, kad šių pagrindinių teisių apribojimą pateisina viršesnis šios visuomenės interesas turėti įtraukimo į atitinkamus sąrašus suteikiamą prieigą prie atitinkamos informacijos.“ Šioje byloje buvo pripažinta, kad visuomenė nebeturi suinteresuotumo į informaciją, kuri paskelbta prieš 16 metų ir susijusi su nekilnojamojo turto areštu ir pripažino, kad duomenų subjektas turi teisę reikalauti, kad minima informacija nebūtų siejama su jo asmenvardžiu (Google Spain SL ir Google Inc. prieš Agencia Española de Protección de Datos (AEPD) ir Mario Costeja González). Teisės į atvaizdą kontekste aktuali ir BDAR 9 straipsnio nuostata draudžianti tvarkyti asmens duomenis atskleidžiančius asmens rasinę ar etninę kilmę. Šie duomenys laikomi specialios kategorijos duomenimis ir jiems taikoma ypatinga apsauga. Nors asmens atvaizdas nėra tiesiogiai įvardijamas kaip toks duomuo, tačiau akivaizdu, kad asmens išvaizda atskleidžia tam tikrus bruožus, kurie priklauso nuo asmens rasės. Nors ši problematika nėra dažnai keliami, tačiau verta paminėti, atkreipiant dėmesį į galimą reguliavimo tobulinimą.

Vienas labiausiai įmones paveikusių pokyčių po BDAR įsigaliojimo yra taikoma apsauga duomenų perdavimui. Nustatytos procedūros bei dokumentacija, kurią įmonės privalo pateikti siekdamas perduoti asmens duomenis. Įmonės turi gana ribotą teisę perduoti duomenis į trečiąsias valstybes ir perdavimas leidžiamas tik pritaikius *binding corporate rules* procedūras, numatytas reglamento 46 ir 47 straipsniuose (Valstybinė duomenų apsaugos inspekcija, 2020). Lietuvoje įvairios įmonės buvo priverstos peržiūrėti savo duomenų politiką bei užtikrinti jos atitikimą naujiems reikalavimams. „Privalomas įmonių dokumentas – Asmens duomenų tvarkymo taisyklės, kuriose įvardijami aiškūs teisėto asmens duomenų tvarkymo kriterijai. Svarbūs ir kiti dokumentai, tokie kaip Duomenų saugumo pažeidimo tvarkos taisyklės, kuriose nurodoma, kaip ir kokius duomenis teikti Valstybinei duomenų apsaugos inspekcijai, kas atsakingas už duomenų perdavimą šiai institucijai ir t.t.“ (Veritas Bona, 2018). Andrius Skunčikas „Oracle“ generalinis direktorius Baltijos šalims „Verslo žinių“ internetiniame naujienų portale aptardamas BDAR atneštas naujoves teigė: „ES įsigaliojančiu BDAR siekiama pagerinti ES piliečių teisių ir laisvių apsaugą, užtikrinti laisvą ir saugų duomenų judėjimą visoje

Europoje, taip pat didinti įmonių ir organizacijų atsakomybę už deramą asmens duomenų tvarkymą, nustatyti vieningus duomenų apsaugos reikalavimus ir suteikti asmenims daugiau galimybių kontroliuoti, kur ir kaip naudojami jų duomenys. Įsigaliojantis BDAR pakeičia skirtingose šalyse galiojančius duomenų apsaugos nacionalinius įstatymus ir sukuria vieną bendrą, aiškų reglamentų rinkinį. Visoje ES prekėms ir paslaugoms garantuojamas laisvas judėjimas, tad su naujuoju reguliavimu ši nuostata įtvirtinama ir duomenims” (Skunčikas, 2018). Šioje nuomonėje puikiai atsispindi pagrindinis ES tikslas – laisvas judėjimas ir kokią įtaką šiam tikslui įgyvendinti daro BDAR. Asmens duomenų saugumo vienareikšmiškai privalo būti užtikrintas, tačiau reikia nepamiršti, kad šių duomenų naudojimas taip pat svarbus, siekiant savo tikslų. BDAR priimtose naujovės skirtos duomenų apsaugai nėra įrankis sustabdyti šių duomenų srautui, tačiau kaip tik užtikrinti, kad duomenys galėtų būti laisvai naudojami, nepažeidžiant asmenų teisių.

Svarbu susimastyti ir apie tai, kad numatomas reguliavimas turėtų atitikti, tai ką galime vadinti „asmens duomenų apsaugos paskirtimi – suteikti asmeniui įrankius, kuriais būtų užtikrinama jo teisė į privatų gyvenimą informacijos srityje“ (Petraitytė, 2011). BDAR 35 str. 36 str. reikalauja įvertinti galimas duomenų perdavimo rizikas ir konsultuotis su priežiūros institucijomis, siekiant išvengti pažeidimo. BDAR 34 str. 1 d. numatyta, kad „kai dėl asmens duomenų saugumo pažeidimo gali kilti didelis pavojus duomenų fizinių asmenų teisėms ir laisvėms, duomenų valdytojas nepagrįstai nedelsdamas praneša apie asmens duomenų saugumo pažeidimą duomenų subjektui.“ (Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas, 2016). BDAR paskirtis nėra sukurti ribojimus ir draudimus, tačiau sukurti galimybę asmens duomenimis, tarp kurių yra ir CK 2.22 str. numatyta teisė į atvaizdą, laisvai naudotis visoje Europos Sąjungoje ir saugiai perduoti į trečiąsias šalis. Tokiam duomenų perdavimui taikoma papildoma apsauga bei būtinybė įvertinti galimas rizikas bei imtis priemonių išvengti galimo asmens teisės į duomenų apsaugą pažeidimų. „Galima išskirti naujas Bendrojo duomenų apsaugos reglamento nuostatas, įtvirtinančias ne ES duomenų valdytojų pareigą laikytis ES reikalavimų tvarkant ES esančių duomenų subjektų duomenis ir sureguliuojančias atvejus, kai duomenis galima perduoti į trečiąsias valstybes arba tarptautinėms organizacijoms. Šios nuostatos duomenų apsaugos teisei itin reikšmingos todėl, kad turėtų paveikti duomenų apsaugos teisės plėtrą už ES ribų ir paspartinti duomenų apsaugos teisės globalizaciją“ (Zaleckis, 2017).

1.3. Asmens duomenų (atvaizdo) taikymo principai ir apribojimai.

Pasak Juliaus Zaleckio „Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas pasižymi bendromis, abstrakčiomis teisės normomis. Tai didina šias normas aiškinančios teisės doktrinos svarbą“ (Zaleckis, 2017). Nors CK teisė į atvaizdą minima tik viename straipsnyje, negalima pamiršti, kad tiesioginės teisės normos nėra vienintelės, kurios svarbios teisės į atvaizdą taikymui. CK 1.5 straipsnio 1 dalis nustato, kad „civilinių teisinių santykių subjektai, įgyvendindami savo teises bei atlikdami pareigas, privalo veikti pagal teisingumo, protingumo ir sąžiningumo reikalavimus.“ Šis straipsnis, kurio pavadinimas „Teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principų taikymas“ aiškiai nustato, kad šie trys principai, pakartojami ir pirmoje dalyje, veikia nuolat, visuose su civiliniais teisiniais santykiais susijusiuose veiksmuose. Ne išimtis yra ir teisė atvaizdą, kurios aiškinimas taip pat turi būti pagrįstas minimais principais. Prie šių bendrų taisyklių nuo BDAR įsigaliojimo prisidėjo ir reglamento 5 straipsnyje minimi principai, kurie pabrėžia ir papildoma CK numatytą principų svarbą. Reglamente minimi teisingumo, sąžiningumo ir skaidrumo principai, kuriais turi būti remiamais tvarkant asmens duomenis. Duomenų turi būti tvarkomi tik „aiškiai apibrėžtais bei teisėtais tikslais ir toliau netvarkomi su tais tikslais nesuderinamu būdu,“ o patys duomenys turi būti „adekvatūs, tinkami ir tik tokie, kurių reikia siekiant tikslų, dėl kurių jie tvarkomi (duomenų kiekio mažinimo principas).“ Patiems duomenims keliami ir tikslumo reikalavimai bei nustatoma, kad jie neturėtų būti kaupiami ilgiau nei būtina. Straipsnio 2 dalyje keliami reikalavimai ir duomenų valdytojui nustatant, kad jis „yra atsakingas už tai, kad būtų laikomasi 1 dalies, ir turi sugebėti įrodyti, kad jos laikomasi (atskaitomybės principas)“ (Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas, 2016). Taigi, BDAR priverčia atsižvelgti į platesnį sąrašą teisinių principų aiškinant teisės į atvaizdą normas. Bendri reikalavimai vertinti ar atliekami veiksmai yra protingi ir sąžiningi taip pat turi būti vertinami atsižvelgiant į šių veiksmų tikslus, todėl kiekvienoje situacijoje turėtų būti labiau gilinamasi į tam tikrų veiksmų, susijusių su teisės į atvaizdą atskleidimu, būtinumą.

Žvelgiant į patį BDAR tekstą išsiskiria vienas žodis – proporcingumas. Skaitant reglamentą ne kartą iškyla mintis, kad visa apsauga turi būti taikoma proporcingai tiek kitoms asmens teisėms, tiek visuomenės interesams. Proporcingumas plačiąja prasme nustato asmens duomenų apsaugos taikymo ribas, kurios vertinamos atsižvelgiant į tai kurioms vertybėms kyla grėsmė. Teisės į atvaizdą kontekste labai svarbi jau anksčiau minėta vertybė – asmens privatumas, tačiau kaip priešpriešą jai būtų galima pastatyti visuomenės teisę būti informuotai arba saviraiškos laisvę. Proporcingumas šiuo atveju

veikia lyg svarstyklės, kuriomis siekiame išlaikyti pusiausvyrą tarp dviejų vertybių. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo praktikoje taip pat atkreipiamas dėmesys į tai, kad „žmogaus teisė į privatumą nėra absoliuti. Pagal Konstituciją riboti konstitucines žmogaus teises ir laisves, taigi ir teisę į privatumą, galima, jeigu yra laikomasi šių sąlygų: tai daroma įstatymu; ribojimai yra būtini demokratinėje visuomenėje siekiant apsaugoti kitų asmenų teises bei laisves ir Konstitucijoje įtvirtintas vertybes, taip pat konstituciškai svarbius tikslus; ribojimais nėra paneigiama teisių ir laisvių prigimtis bei jų esmė; yra laikomasi konstitucinio proporcingumo principo.“ (Konstitucinio Teismo 2002 m. rugsėjo 19 d. nutarimas). Vertinant, kurios vertybės konkrečioje situacijoje turėtų dominuoti, tenka vertinti aplinkybių visumą. „Doktrinoje ir teismų praktikoje visuotinai pripažįstama, jog, nustatant teisingą pusiausvyrą tarp saviraiškos laisvės (kurios sudėtinė dalis yra visuomenės teisė būti informuotai apie visuomeninę reikšmę turinčius dalykus) ir asmenų privataus gyvenimo, garbės ir orumo apsaugos demokratinėje teisinėje visuomenėje, ypač svarbi aplinkybė yra fizinio asmens teisinis statusas: asmuo yra viešasis ar privatusis asmuo? Tik tinkamai nustatčius asmens statusą, galima sąžiningai ir protingai įvertinti jo neturtinių vertybių apsaugos ribas“ (Čekanavičius, 2014).

Taip pat, svarbu ir asmens teisių pažeidimo mastas, vertinama ar visuomenės poreikis žinoti tikrai yra bei kiti aspektai, tačiau duomenų apsauga, asmens atvaizdo apsauga nėra vienareikšmiškai prieš kitas dominuojančios vertybės. Vilniaus miesto apylinkės teismas nagrinėdamas civilinę bylą, kurioje kilo ginčas dėl garsiamo dienraštyje paskelbto atvaizdo susidūrė su situacija, kurioje saviraiškos teisės ir teisės į atvaizdą priešprieša. Teismas pabrėžė, kad saviraiškos laisvė apima ir asmens teisę išsakyti savo nuomonę, tačiau „naudojimasis šiomis laisvėmis, kadangi tai yra susiję ir su pareigomis bei atsakomybe, gali būti priklausomas nuo tam tikrų formalumų, sąlygų, apribojimų ar sankcijų, kurias nustato įstatymas ir kurios demokratinėje visuomenėje yra būtinos valstybės saugumo, teritorinio vientisumo ar visuomenės apsaugos, siekiant užkirsti kelią viešos tvarkos pažeidimams ar nusikaltimams, apsaugoti žmonių sveikatą ar moralę, taip pat kitų asmenų garbę ar teises, užkirsti kelią įslaptintos informacijos atskleidimui arba užtikrinti teisminės valdžios autoritetą ir bešališkumą“ (Vilniaus miesto apylinkės teismas 2019 metų birželio 6 dienos sprendimas). Šioje byloje vis dėl to nebuvo pripažinta, kad atvaizdo paskelbimas buvo teisės į atvaizdą paskelbimas, remiantis tuo, kad asmuo buvo viešojo vietoje bei elgėsi nepagarbiai, tačiau ši byla parodo, kad negalima pateikti kiekvienai situacijai tinkamo atsakymo kaip turėtų būti vertinamas skirtintų teisių santykis. Šios teisės nuolatos sąveikauja tarpusavyje, tačiau galutinis sprendimas sprendžiant ar teisės į atvaizdą pažeidimas buvo padarytas turi būti priimtas vertinant aplinkybių visumą.

2. Teisės į atvaizdą reguliavimas pagal CK išskiriamas asmenų grupes

Vienas iš Civiliniame kodekse numatytos teisės į atvaizdą skirtumų nuo BDAR reguliavimo yra asmenų, kurių atvaizdas saugomas skirstymas į viešuosius ir neviešuosius asmenis. Tai vienas pagrindinių aspektų, kuriais remiamasi siekiant nustatyti kokio pobūdžio apsauga taikoma, nes „viešųjų asmenų teisė į atvaizdą yra siauresnio pobūdžio ir atvaizdo naudojimui paprastai nėra reikalingas jų sutikimas. Žinoma, nereikia pamiršti, jog asmens atvaizdo viešinimas neturi pažeisti kitų jo teisių – garbės ir orumo, privataus gyvenimo neliečiamumo ir pan.“ (Mackevičiūtė, 2021). Siauresnio pobūdžio teisė į atvaizdą, kaip ji apibūdinama cituojamame straipsnyje, reiškia, kad asmuo turėtų susitaikyti, kad jo atvaizdas bus plačiau naudojamas visuomenėje ir asmuo turės mažiau galimybių uždrausti savo atvaizdą naudoti. Šis skirstymas svarbus, nes „asmenų pripažinimas arba nepripažinimas viešaisiais asmenimis tiesiogiai lemia jų neturtinių teisių apsaugos ribas ir savo ruožtu kitų asmenų leistino elgesio ribas“ (Čekanavičius, 2014). Civilinis kodeksas tiesiogiai nenumato asmenų skirstymo į viešuosius ir neviešuosius, tačiau doktrinoje šis skirstymas labai svarbus sprendžiant ar atvaizdas paviešintas teisėtai. BDAR toks asmenų skirstymas nėra minimas ir dėl to kyla klausimas ar visiems asmenims taikoma vienoda apsauga? Šiuo aspektu svarbus BDAR 85 straipsnis: Duomenų tvarkymas ir saviraiškos ir informacijos laisvė, kurio 1 dalis numato, kad: „valstybės narės teisėje teisė į asmens duomenų apsaugą pagal šį reglamentą turi būti suderinta su teise į saviraiškos ir informacijos laisvę, įskaitant duomenų tvarkymą žurnalistikos tikslais ir akademinės, meninės ar literatūrinės saviraiškos tikslais.“ Kaip galima suprasti iš straipsnio pavadinimo BDAR nustato duomenų apsaugos taikymo ribas, kurios turi išlaikyti proporcingumą santykyje su kitomis asmens teisėmis, konkrečiai – saviraiškos teise ir informacijos laisve. Atsižvelgiant į tai, kad viešasis asmuo Lietuvos teisinėje sistemoje siejamas su tam tikru visuomenės interesu, šis BDAR numatytas ribojimas nesukuria visiškai naujo reguliavimo, tačiau priverčia iš naujo įvertinti Lietuvoje jau numatytą viešųjų ir neviešųjų asmenų skirstymą.

2.1. Viešiesiems asmenims taikomos teisės į atvaizdą apsaugos ypatumai

Lietuvos teisės doktrinoje dažniausiai sutinkami viešojo asmens apibrėžimai susiję su tam tikromis asmens atliekamomis pareigomis. Viešieji asmenys yra tie „dėl savo einamų pareigų, veiklos ar visuomeninės padėties nuolat sulaukiantys visuomenės dėmesio ir pagrįstai ją dominantys (politikai, kiti valstybės ir savivaldybių pareigūnai, žymūs menininkai, aktoriai, verslininkai, sportininkai ir pan.)“ (Mikelėnas, 2002, p. 56). Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentare tokie viešieji asmenys apibūdinami kaip *ex officio* viešieji asmenys. Kitas viešųjų asmenų tipas, kuris išskiriamas minėtame komentare yra trumpalaikiai vieši asmenys, „kurie susilaukia visuomenės dėmesio dėl tam tikro įvykio ar poelgio, tačiau tik trumpai. Po kurio laiko visuomenė juos (pvz., asmenį, išgelbėjusį skęstantį vaiką, gaisrininką, išnešusį iš degančio namo žmogų, lėktuvo pilotą, sėkmingai nutupdžiusį sugedusį orlaivį ir pan.) pamiršta ir neturi pagrįsto intereso jais domėtis“ (Mikelėnas, 2002, p. 56). Toks skirstymas, kuris numatytas 2002 metais išleistame Civilinio kodekso komentare, ilgą laiką buvo naudojamas siekiant nustatyti ar paviešintas atvaizdas buvo viešo ar neviešo asmens, taikomas teismų praktikoje: „viešuoju asmeniu *ex officio* paprastai laikomi asmenys, dėl savo einamų pareigų, veiklos ar visuomeninės padėties nuolat sulaukiantys visuomenės dėmesio ir pagrįstai ją dominantys“ (Lietuvos Aukščiausioje teismo 2008 m. rugpjūčio 14 d. nutartis civilinėje byloje). Šioje situacijoje buvo pripažinta, kad „ieškovė nedalyvavo politinėje ir visuomeninėje veikloje, pagal savo užimamas pareigas (viešosios įstaigos Lietuvos žemės ūkio konsultavimo tarnybos Jurbarko rajono konsultavimo biuro augalininkystės konsultantė ir vadovė) taip pat nepriskirtina viešiesiems asmenims, nes ji neturi teisės duoti privalomus nurodymus atskiriems visuomenės nariams ar kitaip daryti įtaką jų gyvenimui, jos veikla nereikšminga didelei visuomenės daliai ir nekelia jokio pagrįsto visuomenės intereso ja domėtis. Siužeto apie ieškovų šeimą parodymas per televiziją nesudaro pagrindo pripažinti, kad jie tapo trumpalaikiais viešaisiais asmenimis“ (Lietuvos Aukščiausioje teismo 2008 m. rugpjūčio 14 d. nutartis civilinėje byloje).

Viešojo asmens sąvoka nors tiesiogiai neįtvirtinta civiliniame kodekse yra numatyta kituose įstatymuose. Štai, pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatyme viešasis asmuo apibrėžiamas kaip „valstybės politikas, teisėjas, valstybės ar savivaldybės pareigūnas, politinės partijos ir (ar) asociacijos vadovas, kuris dėl einamų pareigų arba savo darbo pobūdžio nuolat dalyvauja valstybinėje ar visuomeninėje veikloje, arba kitas fizinis asmuo, jeigu jis turi viešojo administravimo įgaliojimus ar administruoja viešųjų paslaugų teikimą arba jeigu jo nuolatinė veikla turi reikšmės

viešiesiems reikalams” (Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas, 2006). Šio įstatymo kontekste asmens viešumas išimtinai susijęs su jo atliekamomis pareigomis. Kiek platesnį viešojo asmens apibrėžimą, nors taip pat paremtą asmens turimomis pareigomis, galima rasti Visuotinės lietuvių enciklopedijos elektroniniame puslapyje, kuriame nurodoma, kad: „viešasis asmuo, žmogus, galintis lemti tam tikrus sprendimus, yra renkamas ar skiriamas ir dėl einamų pareigų arba savo darbo pobūdžio nuolat dalyvauja valstybinėje ar visuomeninėje veikloje. Viešasis asmuo atlieka tam tikrą vaidmenį valstybės ir visuomenės gyvenime – politikos, ekonomikos ar kitose srityse. Šių asmenų veikla visuomenė paprastai domisi labiau, jie daugiau matomi ir girdimi viešumoje“ (Visuotinė lietuvių enciklopedija, 2021). Šioje sąvokoje atsispindi visuomenės susidomėjimo aspektas, tačiau tai nereiškia, kad asmens žinomumas būtinai reiškia jo pripažinimą viešu asmeniu. Visuotinėje lietuvių enciklopedijoje taip pat nurodoma, kad „asmens viešumo sąvoka nėra tapati asmens žinomumo (populiarumo) sąvokai. „Asmens viešumą sąlygoja ne jo populiarumas, bet jo vykdomos veiklos pobūdis, t. y. asmens nuolatinė veikla turi turėti reikšmės viešiesiems reikalams (viešasis asmuo turi turėti viešojo administravimo įgaliojimus, administruoti viešųjų paslaugų teikimą, dalyvauti valstybinėje ar visuomeninėje veikloje, savo veikla daryti įtaką viešiesiems reikalams)“ (Visuotinė lietuvių enciklopedija, 2021).

Nors ir egzistuoja asmenų skirstymo į viešus ir neviešus kriterijai vis dėlto ne visada lengva asmenis priskirti vienai ar kitai grupei. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentare, kaip jau anksčiau minėta, politikai ir valstybės pareigūnai ir kiti asmenys pateikiami kaip ex officio vieši asmenys ir praktikoje retai kyla klausimas dėl šių asmenų viešumo, tačiau Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas yra pažymėjęs, kad „asmens pareigos ar dalyvavimas visuomeninėje veikloje savaime nėra laikytini būtinais ar pakankamais kriterijais, pagal kuriuos asmuo gali būti priskiriamas viešiesiems asmenims. Įstatymų leidėjas, įstatymu nustatydamas kriterijus, pagal kuriuos asmuo gali būti priskiriamas viešiesiems asmenims, turi paisyti Konstitucijos 22 straipsnyje įtvirtintos žmogaus teisės į privatumą ir Konstitucijos garantuojamo bei saugomo visuomenės intereso būti informuotam apie visus veiksnius, galinčius daryti įtaką viešiesiems reikalams, pusiausvyros“ (Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2002 m. spalio 23 d. nutarimas). Asmens viešumo vertinimas, siekiant nustatyti kokia teisės į atvaizdą teikiama apsauga taikoma, kiekvienu atveju priklauso nuo konkrečių aplinkybių. Siekiant nustatyti ar asmens atvaizdas galėjo būti sukuriamas ar paviešintas svarbu vertinti ne tik pačio asmens savybes, tačiau aplinkybes, kuriomis atvaizdas buvo sukurtas. Lietuvos Aukščiausiojo teismo praktikoje taip pat išskiriamos aplinkybės, kai viešojo asmens

statusas negali būti laikomas pakankama priežastimi naudoti asmens atvaizdą. 2009 m. byloje teismas buvo nagrinėjama situacija, kai viešojo asmens nuotraukos padarytos nudistų paplūdimyje buvo paviešintos laikraštyje. Teismas argumentavo, kad „atsakovas, nufotografuodamas ieškovus neoficialiai veikiančiame nudistų paplūdimyje, nedėvinčius maudymosi kostiumų, ir be jų sutikimo išspausdindamas ginčo nuotraukas savo leidžiamame dienraštyje, be kita ko, komerciniais interesais ir skaitytojų smalsumo patenkinimo tikslais pasitelkdamas etiškumo reikalavimų neatitinkantį informacijos apie ieškovų privatų gyvenimą paviešinimo būdą (ieškovų orumą įžeidžiančias, garbę žeminančias antraštes ir nekorektišką kartu su dešimtimi nuotraukų išspausdintos publikacijos tekstą), pažeidė ieškovų teisę į atvaizdą ir kartu teisę į privataus gyvenimo neliečiamumą.“ (Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2009 m. vasario 13 d. civilinė byla).

Panašią poziciją atkleidžia ir BDAR numatytas reguliavimas. Kaip pavyzdį galime pasitelkti 2019 m. rugsėjo 24 d. Teisingumo teismo sprendimą byloje C-136/17, kurioje keturi asmenys siekė, kad „Google iš rezultatų sąrašo, kurį rodo šios bendrovės eksploatuojama paieškos sistema atlikus paiešką pagal atitinkamų asmenų asmenvardžius, panaikinti įvairias nuorodas į trečiųjų asmenų skelbiamus tinklalapius, tačiau minėta bendrovė atsisakė tai padaryti.“ Vienas iš keturių asmenų prašė panaikinti iš paieškos sistemos nuorodą, nukreipiančią į „satyrinį fotomontažą internete“. Kreipimosi metu šis asmuo, kurio atvaizdas buvo naudojamas fotomontaže nebebuvo susijęs su savivaldybės meru ir nebeatliko mero kabineto vadovo pareigų. Kiti trys asmenys prašė panaikinti nuorodas į straipsnius, kurie taip pat parašyti apie jų praeityje vykdytą veiklą ir nebėra susiję su jų asmeniniu gyvenimu. Teismas pripažino, kad asmens teisė, kad jo atvaizdas būtų naudojamas tik gavus sutikimą nėra absoliuti ir šiuo atveju asmuo, dėl kurio atvaizdo kilo klausimas gali būti pripažintas viešu asmeniu. Fotomontažo atsiradimo metu minimas asmuo kandidavo į savivaldybės mero postą bei užėmė mero kabineto vadovo pareigas. Teisingumo Teismas nagrinėjo šią situaciją atsižvelgdamas be kita ko į BDAR suteikiamą teisę būti užmirštam, kurios kontekste buvo išsakyti keli požiūriai. Pirmiausia, teismas pabrėžė asmens teisę į duomenų apsaugą, „duomenų subjektas, atsižvelgiant į Chartijos 7 ir 8 straipsnių jam suteiktas pagrindines teises, gali prašyti, kad atitinkama informacija nebebūtų pateikiama plačiajai visuomenei įtraukiant šią informaciją į tokį rezultatų sąrašą, šios teisės iš principo yra viršesnės ne tik už paieškos sistemos eksploatuotojo ekonominį interesą, bet ir už šios visuomenės interesą turėti prieigą prie šios informacijos atlikus paiešką pagal šio subjekto asmenvardį.“ Ši teismo pozicija nustato, kad teisės į atvaizdą apsauga negali būti ribojama ekonominiu interesu, kuris atsiranda siaurąja prasme tenkinant visuomenės smalsumą. Vis dėlto teismas šią mintį pratęsia nurodydamas, kad

„duomenų subjekto teisė reikalauti ištrinti duomenis netaikoma, kai juos tvarkyti būtina įgyvendinant teisę, be kita ko, į informacijos laisvę, garantuojamą pagal Chartijos 11 straipsnį, parodo, kad teisė į asmens duomenų apsaugą nėra absoliuti ir, kaip pabrėžta šio reglamento 4 konstatuojamojoje dalyje, turi būti vertinama atsižvelgiant į jos visuomeninę paskirtį ir derėti su kitomis pagrindinėmis teisėmis, remiantis proporcingumo principu“ (GC ir kt. prieš Commission nationale de l'informatique et des libertés (CNIL)) Šioje byloje atskleidžiama, kad tam tikrais atvejais visuomenės suinteresuotumas tam tikro asmens gyvenimu, gali nulemti to asmens teisės į atvaizdą ribojimus. Lietuvos teismų praktikoje taip pat atsiskleidžia visuomenės poreikio būti informuotai aspektai pabrėžiant, kad teisės į atvaizdą ribojimai yra „teisėtas ir pagrįstas visuomenės interesas žinoti asmeninio pobūdžio informaciją; fotografavimas, atvaizdo demonstravimas ir pan., jei tokie veiksmai yra susiję su visuomenine asmens veikla, jo tarnybine padėtimi, teisėsaugos institucijų reikalavimu arba jeigu fotografuojama viešoje vietoje, tačiau tokiais veiksmais nežeminant asmens garbės, orumo ir dalykinės reputacijos; kai filmuojama, fotografuojama, atvaizdas naudojamas, daromi vaizdo ir garso įrašai fiksuojant teisės pažeidimus; kai informacija apie privatų gyvenimą padeda atskleisti įstatymų pažeidimus ar nusikalstamas veikas ir kt.“ (Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2020 m. spalio 28 d. nutartis civilinėje byloje).

Įsigaliojus BDAR asmens viešumas turėtų būti vertinamas visuomenės poreikio žinoti ir teisės į informaciją kontekste. Iš esmės nesikeičia bendri viešo asmens apibrėžimai, tačiau įtvirtinus teisės būti pamirštam reikalavimus BDAR priverčia kiekvienu atveju iš naujo svarstyti ar visuomenės poreikis tikrai svarbesnis konkrečioje situacijoje ir ar gali būti pateisinami asmens teisės į atvaizdą ribojimai. Giedrės Šėmytės nuomone „kai padaromos ir skelbiamos viešųjų asmenų nuotraukos, viešintojas, paprastai žiniasklaidos priemonė, realizuoja saviraiškos laisvę ir siekia teisėto tikslo – informuoti visuomenę apie viešojo intereso atvejus ir skatinti diskusijas. Tačiau kiekvienu atveju reikia išsiaiškinti apie atvaizdo panaudojimo proporcingumą ir būtinumą“ (Šėmytė, 2021). Jei pripažįstame, kad teisė į atvaizdą gali būti ribojama visuomenės poreikiu, svarbu išsiaiškinti ir tai kokias informacijos atskleidimo ribas numato teisė į informaciją reglamentuojantys aktai. Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo 13 straipsnis įtvirtina informacijos atskleidimui taikomus draudimus, kurie apima draudimą be asmens sutikimo filmuoti, fotografuoti, daryti garso ir vaizdo įrašus fizinio asmens privačioje namų valdoje, filmuoti, fotografuoti ar daryti garso ir vaizdo įrašus neviešų renginių metu be organizatorių, turinčių teisę rengti tokius renginius, sutikimo, filmuoti ir fotografuoti žmogų ir naudoti jo atvaizdus reklamai visuomenės informavimo priemonėse be šio

žmogaus sutikimo, filmuoti ir fotografuoti asmenį su aiškiais fiziniais trūkumais be šio asmens sutikimo arba filmuoti ir fotografuoti asmenį jam esant bejėgiškos būklės dėl sveikatos sutrikimo ir kt. (Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas, 2006). Šie draudimai remiantis BDAR asmens duomenų apsaugos principais, tampa sudėtinė teisės į atvaizdą dalimi, kuri išlaiko proporcingumą tarp asmens teisės į duomenų apsaugą ir visuomenės teisės į informaciją.

Kaip jau anksčiau minėta visuomenės informavimo teisė pati savaime nėra priešprieša asmens duomenų apsaugai. Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo 14 straipsnio 1 dalis nustato, kad „rengiant ir platinant viešąją informaciją, privaloma užtikrinti žmogaus teisę į privataus pobūdžio informacijos apsaugą,“ o 2 dalis įtvirtina būtinybę gauti asmens sutikimą. Tai kad viešojo asmens atvaizdas yra platinamas negalima savaime priskirti visuomenės teisei būti informuotai. Svarbu vertinti ir bendras tokio atvaizdo paviešinimo pasekmes konkrečiam asmeniui. Visuomenės teisė būti informuotai turbūt dažniausia priežastis paviešinti asmens atvaizdą, tačiau verta aptarti ir kitą BDAR nurodytą teisę, kurios pagrindu gali būti taikomi apribojimai asmens duomenų privatumui. Saviraiškos laivė didelė dalimi yra persipynusi su atvaizdo apsauga, kai kalbama apie asmenų fotografijas. Sukurtas asmens portretas yra tiek taip asmens atvaizdas, kiek autoriaus saviraiškos teisės atskleidimas. „Visuomenės susidomėjimą keliančiais atvejais asmuo, kuris fotografuoja privačius asmenis ir publikuoja jų atvaizdus, tokiu būdu realizuoja saviraiškos laisvę ir siekia teisėto tikslo – informuoti visuomenę apie įdomius įvykius bei skatinti diskusijas. Tačiau net ir tokiais atvejais atvaizdo naudojimas turi būti teisėtas“ (Šėmytė, 2021). Saviraiškos laisvė negali būti paneigta remiantis vienu tuo, kad asmuo turi teisę į atvaizdą, todėl konkrečioje situacijoje svarbu rasti šių teisių pusiausvyrą. „Saviraiškos laisvė gali būti ribojama, jeigu šią teisę įgyvendinantis asmuo ar asmenų grupė pažeidžia kito asmens ar asmenų grupės teises arba pagrindines visuomenės vertybes. Bet kokie apribojimai turi būti pagrįsti ir išimtiniai – taikomi tik individualiais atvejais“ (Žmogaus teisių gidas, 2020). Lengviausias būdas įsitikinti, kad saviraiškos laisvė nepažeis kito asmens teisės į atvaizdą – gauti asmens sutikimą sukurti ir atkurti to asmens atvaizdą. Vis dėlto kartais kyla klausimų dėl tokio sutikimo apimties ir galimybės atkurti sukurtą atvaizdą (apie tai plačiau skyriuje apie neviešiemis asmenims taikomą apsaugą), todėl laikantis BDAR reikėtų tiksliai nurodyti kam bus naudojamas atvaizdas.

2.2. Privatiems asmenims taikomos apsaugos ypatumai

Nevieši arba privatūs asmenys, kaip jau minėta, nėra BDAR išskiriama kategorija, tačiau tai yra didžiausia asmenų kategorija, kuriems taikoma BDAR ir CK numatyta teisės į atvaizdą suteikiama apsauga. Reikalavimai taikomi šių asmenų atvaizdai yra tie patys, kurie jau buvo ne kartą minėti: sukurti, atkurti ir viešinti atvaizdą galima tik šio asmens sutikimu. Iš pirmo žvilgsnio atrodytų šiems asmenims galiojančios normos paprastos ir lengvai taikomos, tačiau net šiuo atveju egzistuoja specifinės problematikos, kurios pareiškia tam tikromis išimtimis. Straipsnyje skirtame jauniems kūrėjams pateikiama tokia informacija: „jeigu fotografuojate ar filmuojate jūsų organizuojamame renginyje (seminare, parodos pristatyme ar pan.), būtų taikoma viešos vietos išimtis. Tačiau, jeigu šias nuotraukas ar video naudosite komerciniais tikslais (o tai yra plati sąvoka ir, pavyzdžiui, talpinimas socialinės žiniasklaidos verslo paskyroje dažnai būtų laikomas komerciniu panaudojimu) ir jose galima atpažinti asmenis, turite gauti jų sutikimus“ (Glimstedt, 2019). „Ginama asmens teisė į atvaizdą, kaip teisės į privatumą dalis, ir jos prasmė yra apsaugoti asmenį nuo galimų finansinių ir moralinių nuostolių, susijusių su neteisėtu asmens atvaizdo panaudojimu komerciniais ar kitokiais tikslais“ (Advokatera, 2017). Šie teiginiai atspindi CK 2.22 str. 2 dalyje numatymą leidimą fiksuoti neviešo asmens atvaizdą viešoje vietoje. Šis leidimas fotografuoti asmenis vis dėlto nėra absoliutus. „Asmuo, net ir būdamas viešoje vietoje, nepraranda savo individualumo ir privatumo: jeigu asmuo aiškiai ir nedviprasmiškai išreiškia nenorą būti fotografuojamas, to turi būti paisoma,“ todėl net ir viešoje vietoje kuriamam asmens atvaizdai taikomas asmens sutikimo reikalavimas (Mackevičiūtė, 2021). Šiuo atveju asmens sutikimas pasireiškia asmens neprieštaravimu tokio atvaizdo kūrimui, tačiau tai jokia būdu nereiškia, kad tokį atvaizdą bus galima atkurti. Leidimas kurti asmenų atvaizdus viešoje vietoje vis dėlto nėra absoliutus ir asmuo turi teisę išreikšti prieštaravimą jo atvaizdo sukūrimui. „jeigu asmuo aiškiai ir nedviprasmiškai išreiškia nenorą, jo valia turi būti gerbiama, nes ir būdamas viešoje vietoje jis nepraranda savo privatumo ir individualumo“ (Mikelėnas, 2002, p. 57).

Kitas svarbus aspektas liečiantis neviešojo asmens atvaizdą, sukurtą viešojoje vietoje yra to atvaizdo atkūrimas. Lietuvos Aukščiausiojo teismo byloje Nr. e3K-3-278-403/2020 kilo klausimas dėl asmens sutikimo viešinti jo atvaizdą. „Nagrinėjamu atveju teismai padarė išvadą, kad ieškovas konkludentiniais veiksmais išreiškė sutikimą, motyvuodami tuo, kad ieškovas įvykio vietoje laidos „Farai“ operatoriui, vilkinčiam skiriamaisiais ženklais pažymėta apranga, filmuojant policijos darbą, nereiškė prieštaravimo dėl filmavimo ar nufilmuotos medžiagos transliavimo, nors matė ir suvokė,

jog yra filmuojamas, galėjo suvokti, kad filmuota medžiaga gali būti parodyta per televiziją.“ Lietuvos Aukščiausiasis teismas nepripažino aiškinimo, kad sutikimas būti filmuojamam (šiuo atveju neprieštaravimas) savaime reiškia ir asmens sutikimą platinti įrašą. „Teismai sutapatino sutikimą būti filmuojamam su sutikimu viešai transliuoti vaizdo įrašą. Asmens konkludentiniai veiksmai – neprieštaravimas filmavimui – negali būti savaime vertinami kaip sutikimas ir viešai rodyti filmuotą medžiagą. Kitaip tariant, jei asmuo, matydamas ir suvokdamas, kad yra filmuojamas, neišreiškia nesutikimo dėl filmuotos medžiagos transliavimo, tai nesudaro pagrindo vertinti, kad buvo duotas sutikimas ir filmuotą medžiagą transliuoti, juolab kad filmuojamas asmuo negali žinoti, kokio turinio, apimties bus ši medžiaga, kaip ji bus sumontuota, kaip pateikta (paminint ar ne filmuoto asmens duomenis, rodant ar ne jo veidą, komentuojant ar ne rodomą filmuotą medžiagą). Teismų akcentuota (kaip patvirtinanti sutikimo buvimą) aplinkybė, kad ieškovas ir vėliau nereiškė prieštaravimo dėl vaizdo įrašo transliavimo, neprilygintina konkludentiniams veiksams, kurie patvirtintų, kad sutikimas buvo duotas“ (Lietuvos Aukščiausiojo teismo byloje 2020 m. spalio 28 d. nutartis civilinėje byloje). Ši teismo pozicija išskyrė du atskirus veiksmus: įrašo sukūrimą ir įrašo transliavimą, kuriems abiem reikalingi atskiri asmens sutikimai.

Apie tai, kad sutikimas fotografuoti nereiškia ir sutikimo fotografijas platinti taip pat kalbama Lietuvos Aukščiausiojo teismo byloje 2A-68-524/2013: „CK 2.22 straipsnis nenustato, kokia forma turi būti sutikimas, taigi jis gali būti duotas tiek žodžiu, tiek raštu, tiek ir konkludentiniais veiksmais. Tačiau sutikimas fotografuotis ex officio nereiškia ir sutikimo nuotrauką bet koku būdu atgaminti, parduoti, demonstruoti, spausdinti, nes tai, kad asmuo galėjo sutikti (ar pats to prašė) būti fotografuojamas, dar nereiškia, kad jis davė ir sutikimą savo nuotrauką naudoti reklamos tikslais ir panašiai“ (Klaipėdos apygardos teismo 2013 m. sausio 23 d. nutartis civilinėje byloje). Civilinėje byloje 2A-389/2012 buvo pasisakyta ir dėl be sutikimo platinamų nuotraukų reikšmės asmens garbei ir orumui: „Nagrinėjamu atveju publikacijose pateiktos informacijos, o taip pat ir ieškovės nuotraukos publikavimui viešojo intereso nebuvo, todėl ieškovės sutikimas publikuoti jos nuotraukas buvo būtinas. Be to, asmens nuotraukos išspausdinimas visuomenės informavimo priemonėje kartu su asmens garbę ir orumą žeminančiais duomenimis savaime žemina asmens garbę ir orumą, dėl to ieškovės nuotraukos negalėjo būti spausdinamos (CK 2.22 str. 2 d.)“ (Lietuvos Apeliacinio teismo 2012 m. birželio 7 d. nutartis civilinėje byloje). Šioje byloje taip pat atskleista vienas iš svarbiausių vertinimo kriterijų, siekiant nustatyti ar asmens atvaizdas gali būti viešinamas – tai asmens požiūris į fotografavimą: „Nepagrįstas apelianto argumentas, kad nuotraukos padarytos viešoje vietoje, todėl

ieškovės sutikimo publikuojant nuotraukas nereikėjo. Nustatant, ar fotografuota viešoje vietoje, turi būti įvertinta ne tik fotografavimo vieta (pvz., patalpoje ar išorėje), bet ir fotografuojamo asmens požiūris į fotografavimą. Jei asmuo išreiškė savo sutikimą būti fotografuojamas tam tikram tikslui (pvz., privačiam albumui), tai nesuteikia leidimo neribotai naudoti asmens atvaizdą kitiems tikslams, motyvuojant fotografavimu viešoje vietoje. Teisėjų kolegija, įvertinusi publikuotų nuotraukų pobūdį, konstatuoja, kad tos nuotraukos aiškiai darytos privačiais tikslais, pozuojant nuotraukas dariusiam asmeniui“ (Lietuvos Apeliacinio teismo 2012 m. birželio 7 d. nutartis civilinėje byloje). Šiose bylose išsakytos pozicijos iš esmės atitinka BDAR reikalavimus, kurie numato asmens sutikimo būtinumą. Įsigaliojus BDAR šių nuostatų aiškinimas iš esmės nepakito, sutikimo formos ir ribos toliau yra aptarinėjamos teismų praktikoje bei teisės doktrinoje siekiant nustatyti ar konkrečiu atveju galima nustatyti, kad asmuo sutikimą davė.

Svarbiausias reikalavimas fiksuojant asmenų atvaizdus viešoje vietoje yra nepamiršti, kad bet kuris asmuo turi teisę nebūti žeminamas tokių fotografijų ar vaizdo įrašų. Net kai ribos tarp viešosios ir neviešosios vietos tampa neaiškios, teisės į atvaizdą tikslas išlieka apginti asmens garbę ir orumą. Anksčiau minėtoje Lietuvos Aukščiausioje teismo byloje dėl asmenų atvaizdo nudistų paplūdimyje viešinimo teismas pripažino, kad „ieškovai buvo nufotografuoti tokioje vietoje, kurioje jų elgesys, nedėvint maudymosi kostiumų, nesudarė geros moralės normų ar viešosios tvarkos pažeidimo, bei situacijoje, kurioje joks protingas žmogus nenorėtų būti fotografuojamas, ir toks informacijos, sudarančios ypač jautrią asmens (šiuo atveju – ieškovų) privataus gyvenimo dalį, paskelbimas niekaip nesusijęs su teisėtu ir pagrįstu visuomenės interesu būti supažindintai su tokia informacija ir ją žinoti.“ (Lietuvos Aukščiausioje teismo 2009 vasario 13 d. nutartis civilinėje byloje). Teismas pabrėžia protingumo principą, tačiau taip pat verta paminėti, kad toks požiūris atitinka ir BDAR 5 straipsnio reikalavimus. Kaip jau anksčiau buvo minėta BDAR reguliavimas nenustato konkrečių situacijų, kai asmuo gali būti nufotografuojamas ar kada jo atvaizdas viešinamas, šios taisyklės taip nėra taikomos konkretiems asmenis. „Nors ir esate privatus asmuo, nereikia atmesti galimybės, kad galbūt kada nors pateksite į viešumą ir tapsite viešojo intereso objektu. Tada jūsų privatumo apsaugos lygis gali sumažėti. Pavyzdžiui, galite būti glaudžiai susijęs su viešuoju asmeniu ir todėl tapti įdomus visuomenei. Be to, galite tapti viešojo intereso objektu dėl dalyvavimo tam tikroje situacijoje, pvz., viešoje demonstracijoje“ (Žmogaus teisių gidas, 2019). Kiekvienoje situacija teisės taikymas priklausys nuo aplinkybių, kurias įvertinus, visuomenės poreikis žinoti informaciją taip pat gali skirtis, todėl proporcingumo tarp šių teisių išlaikymas tampa ypač svarbus.

3. Teisės į atvaizdą apsauga socialiniuose tinkluose

Vienas įdomiausių šiuolaikinių fenomenų, kurių teisinis reguliavimas yra gana miglotas – tai socialiniai tinklai. Teisės į atvaizdą apimtyje socialiniai tinklai turbūt yra labiausiai dominuojantis aspektas, nes tai vieta, kurioje kasdien gali būti padaromi teisės į atvaizdą pažeidimai. Deja, socialinius tinklus reglamentuojančių teisės aktų ar bent tokių, kuriuos būtų galima taikyti pagal analogiją, mažoka. Šiame darbe nebus gilinamasi į tai, kokius teisės aktus tokius kaip Ekonominės bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos 1980 m. rugsėjo 13 d. Rekomendaciją dėl asmens duomenų judėjimo tarp valstybių narių gairių, Europos Tarybos 1981 m. Strasbūro kovencija dėl asmenų apsaugos ryšium su asmens duomenų automatizuotu tvarkymu ir kt., kuriuos galima pritaikyti socialinėms medijoms ir kokią atsakomybę turi jų valdytojai ir eksplotuotojai pagal šiuos teisės aktus. Šia tema parašytas ne vienas mokslinis darbas, kuriame išanalizuotos galimos teorijos kokių pagrindu socialinių tinklų valdytojai galėtų būti traukiami atsakomybėn už socialiniuose tinkluose padarytus pažeidimus. (Gheorghiu, *Illegal use the own image right in virtual space*, 2018; Mills, *The Law Applicable to Cross-Border Defamation on Social Media: Whose law governs free speech in ‘Facebookistan’?*, 2015). Vienas iš būdų taikyti atsakomybę sutarties pagrindu „juo neužtikrinamas tinkamas rūpestingumo prievolės vykdymas, tai gali būti priežastimi asmens teisių pažeidimams atsirasti. Pažeidęs rūpestingumo, atidumo prievolę socialinio tinklo valdytojas turėtų būti laikomas atsakingu už šio tinklo naudotojo neteisėtais veiksmais padarytą žalą“ (Sirbikytė, 2013). Taip pat galima būtų pripažinti, kad socialiniai tinklai yra didesnio pavojaus šaltinis, kuriuo sukeliama moralinė žalos asmenims neįmanoma kontroliuoti ir dėl to būtų galima kelti atsakomybės be kaltės klausimą (Sirbikytė, 2013). Šiame darbe daugiau dėmesio bus skiriama kokias teises turi asmuo paskelbęs savo atvaizdą socialiniuose tinkluose ir kaip šis atvaizdas gali būti naudojamas.

3.1. Socialinio tiko valdytojo atsakomybė dėl atvaizdo apsaugos elektroninėje erdvėje

Turbūt nė vienas neįsivaizduojame savo kasdienybės be elektroninės erdvės, kuri suteikia galimybę rasti neišenkantį informacijos srautą. Nagrinėjant socialinių tinklų įtaką žiniasklaidoje Nijolė Litevkienė ir Tadas Litevka pripažino, kad šioje sferoje vis dar yra daug nežinomybės ir neaiškumo. Akivaizdu, kad socialinių tinklų svarba Lietuvos žiniasklaidoje didėja, tačiau sunku prognozuoti kaip ateityje bus naudojamos socialinės medijos. Dėl jų svarbos siekiant skleisti informaciją, klausimų nekyla, tačiau vis dar neaišku, kuria linkme pasuks jų naudojimas ir kaip bus pasitelkti tiek vieši, tiek asmeniniai profiliai (Litevkienė, Litevka, 2016). Nors greitos informacijos sklaidos suteikiamos galimybės mokytis ir tobulėti, sužinoti apie pasaulyje vykstančius įvykius yra neginčijama pažanga nuo seniau taikytų technologijų, šie pokyčiai atnešė ir daug teisinių klausimų, kurių sprendimais vis dar yra svarstomi. Socialiniai tinklai sukūrė naują bendravimo būdą, kuriame susimaišo asmeninė bei viešoji informacija bei ypač svarbu pasidaro atvaizdo apsauga. Dėl techninių elektroninės erdvės savybių informacija ir asmeniniai duomenys yra laisvai pasiekiami viso pasaulio vartotojams ir „beveik neįmanoma iki galo sureguliuoti jų platinimo.“ Visose elektroninės erdvės sferose susiduriama su problema, kad nacionalinės teisės iniciatyvos reglamentuoti elektroninę erdvę tampa neveiksmingos dėl galiojimo tik tarp valstybių fizinių sienų, todėl atsiranda būtinybė šias problemas spręsti tarptautinių lygiu (Panka, 2016, p. 20). Socialinėse medijose paskleista informacija neturi konkrečių ribų, kuriose būtų galima nagrinėti padarytą pažeidimą. Informacija gali būti paskleista tiek pasaulio mastu, tiek vienai socialiniai grupei. Bendraudami internetinėje erdvėje, nežinome kurioje pasaulio vietoje yra mūsų pašnekovai, todėl nevisada aišku kokia teisė turi būti taikoma spręsti kilusius konfliktus (Mills, 2015). Ankstesnėse dalyse buvo nagrinėta BDAR numatoma apsauga duomenų perdavimui bei laisvas duomenų judėjimas. Socialinėse medijose kasdien pasidalinama milijonais vaizdų, kurie nepriklausomai nuo to ar pasidalijami asmeniniuose profiliuose ar visuomenės informavimo šaltiniuose, patenka į CK 2.22 str. Numatytos teisės į atvaizdą ir BDAR teisinio reglamantavimo sferas.

Gintarė Sirbikaitė Vytauto Didžiojo Universitetui pateiktame moksliniame darbe išanalizavusi teisės aktus, kurie reglamentuoja socialinių tinklų veiklą išskyrė tokias socialinių tinklų ypatybes: „socialinių tinklų valdytojas neprivalo stebėti, kas vyksta jo valdomoje informacinėje sistemoje, t. y. kokia informacija yra perduodama arba saugoma, bei neprivalo aktyviai domėtis faktais bei aplinkybėmis, rodančiomis nelegalią veiklą; socialinių tinklų valdytojas atsakomybė nekyla, jei jis nežino apie jo paslaugomis besinaudojančių asmenų neteisėtus veiksmus” bei tai, kad “socialinių tinklų valdytojas

turėdamas faktinių žinių arba sužinojęs apie neteisėtą veiklą, privalo nedelsdamas imtis priemonių panaikinti tą informaciją arba atimti galimybę ja naudotis“ (Sirbikytė, 2013). Pagal šią analizę socialinių tinklų valdytojas iš esmės neatsako už jo platformoje padarytus pažeidimus ir atsakomybė už neteisėtų atvaizdų viešinimą tokiu atveju taikoma asmeniui, kuris tą atvaizdą paviešino. Socialinio tinklo „Facebook“ naudojimosi sutartyje nustatyta, kad sutinkant su šios sutarties sąlygomis suteikiamas „leidimas naudoti jūsų vardą, pavardę, profilio nuotrauką ir informaciją apie jūsų veiksmus, susijusius su reklamomis ir remiamu turiniu: Nemokamai suteikiame jums leidimą naudoti jūsų vardą, pavardę, profilio nuotrauką ir informaciją apie jūsų veiksmus sistemoje „Facebook“, atliekamus greta arba susijusius su reklamomis, pasiūlymais ir kitu remiamu turiniu, kurį rodome savo produktuose. Pavyzdžiui, jūsų draugams galime rodyti, kad susidomėjote reklamuojamu renginiu arba jums patiko puslapis, kurį sukūrė prekės ženklas, sumokėjęs jums už jo reklamą sistemoje „Facebook“. Tokias reklamas gali matyti tik tie žmonės, kurie turi jūsų suteiktą teisę matyti jūsų veiksmus sistemoje „Facebook““ (Paslaugų teikimo sąlygos, 2020). Toks pasirinkimas kokias reklamas rodyti labai panašus į BDAR numatytas duomenų valdytojo teisę.

Šiuo aspektu aktuali 2014 m. gegužės 13 d. Teisingumo teismo sprendimas byloje C-131/12. Šioje byloje paieškos variklyje Google Search atlikus asmenvardžio paiešką pasirodė duomenys apie areštuotą asmenį nekilnojamąjį turtą, konkrečiai apie šio turto pardavimo aukcioną. Šis asmuo reikalavo, kad tokie duomenys nebūtų laisvai prieinami, skola jau sumokėta ir nebėra poreikio šį asmenį minėti. Pirmiausia, teismas nagrinėjo ar paieškos variklio veikimas gali būti pripažintas duomenų tvarkymu. Šalys pateikė skirtingas pozicijas šiuo klausimu. Paieškos variklio savininkai „Google Spain ir Google Inc. teigia, kad paieškos variklio veikimo operacijų negalima prilyginti trečiųjų asmenų tinklalapiuose esančių duomenų, pateikiamų paieškos rezultatų sąrašė, tvarkymui, nes šie varikliai tvarko visą per internetą pasiekiamą informaciją, neskirstydami jos į asmens duomenis ir kitokius duomenis. Be to, net darant prielaidą, kad šios veikimo operacijos prilygintinos „duomenų tvarkymui“, paieškos variklio eksploatuotojas neturėtų būti laikomas taip tvarkomų duomenų „valdytoju“, nes jis nežino apie šių duomenų egzistavimą ir jų nekontroliuoja.“ Asmuo, kurio teisės buvo pažeistos, žinoma, pateikė prieštaraujančius argumentus: „Paieškos variklio eksploatuotojas yra jo tvarkomų duomenų „valdytojas“, nes būtent jis nustato šio tvarkymo tikslus ir būdus.“ Teismui nekilo abejonių, kad paieškos variklio pateikiama informacija yra asmens duomenys, o pati paieškos variklio veikla susijusi su tokių duomenų apdorojimu. „Taigi, reikia konstatuoti, kad automatiškai, nuolat ir sistemiškai naršydamas po internetą, kad surastų per jį paskelbtą informaciją, paieškos

variklio eksploatuotojas „renka“ tokius duomenis, kuriuos „atgamina [paima]“, „užrašo“ ir po to panaudodamas indeksavimo programas „surūšiuoja“, „išsaugo“ savo serveriuose ir prireikus „atskleidžia“ arba „padaro prieinamus“ savo naudotojams jų paieškos rezultatų sąrašų pavidalu..“ Teisingumo Teismas pripažino paieškos variklio veikimą duomenų tvarkymą ir šioje byloje Google Spain ir Google Inc. buvo pripažintos duomenų valdytojais (Google Spain SL ir Google Inc. prieš Agencia Española de Protección de Datos (AEPD) ir Mario Costeja González). Ši byla puikia numato atsakomybę, kurią turi paieškos variklius administruojančios įmonės, tačiau ar toks požiūris galėtų būti pritaikomas socialiniams tinklams?

Atsižvelgus į paieškos variklių sąvoką – „tai internetiniai resursai kurių darbas teikti vartotojams atsakymus į jų užklausas, remiantis turima informacija duomenų bazėje. Įvedus žodį ar frazę, akimirniu gausime sąrašą rezultatų kurie sistemos manymu artimiausiai atitinka tai ko mes ieškome“ bei tikslą „teikti kuo tikslesnius, aukštos kokybės rezultatus vartotojo pateiktai užklausiai“ sunku sulyginti šias dvi sąvokas (Paieškos varikliai. bcon.lt). „Facebook“ įkūrėjas teigia, kad šios platformos tikslas yra suvienyti žmones ir to negalima savaimė prilyginti informacijos pateikimui (Gartenbeg, 2019). „Facebook“ duomenų bazėje ir pagrindinis skirtumas yra tas, kad „Facebook“ nerenkama duomenų, siekiant juos perduoti tretiesiems asmenims. „Mes neparduodame jūsų asmeninių duomenų reklamuotojams ir nesidalijame informacija, kuri jus identifikuoja (pavyzdžiui, jūsų vardas, el.pašto adresas ar kita kontaktinė informacija) su reklamuotojais, nebent suteikiate mums konkretų leidimą“ (Paslaugų teikimo sąlygos, 2020). Taigi, šis socialinis tinklas atvaizdą naudoja tik siekdami vykdyti savo veiklą ir nurodo konkretų tikslą duomenų rinkimui. „Facebook paslaugų sąlygos yra dvišalis susitarimas tarp Facebook naudotojo ir „Facebook Inc.“ (jei naudotojas yra JAV arba Kanadoje) ar „Facebook Ireland Limited“ (jei naudotojas yra kitur) (Sąlygų 18 skirsnis, 1 p.). Sąlygos nesuteikia jokių teisių tretiesiems asmenims. Sąlygose esančios išlygos, kuriomis „Facebook Ireland Limited“ nurodo, kad pilnai neapsaugo naudotojo duomenų, neatsako ir neatsakys už tai, jei naudotojo duomenys bus užvaldyti trečiųjų asmenų ir panaudoti teisei priešingu būdu (žr., pvz., 2 skirsnio 4 p., 3 skirsnio 1 pastraipa, 15 skirsnio 2 p., 3 p. ir kt.), reiškia perspėjimus Facebook naudotojui bei atsakomybės išvengimo išlygas pačiai bendrovei „Facebook Ireland Limited“, tačiau nereiškia kokių nors teisių suteikimo tretiesiems asmenims“ (Vilniaus apygardos teismo 2019 m. kovo 18 d. nutartis civilinėje byloje).

3.2. Socialinių tinklų vartotojų atsakomybė

Socialiniuose tinkluose viešinamiems atvaizdams taikoma apsauga ypač aktualu kalbant apie teisės į atvaizdą pažeidimus. Socialinių tinklų evoliucija stipriai paveikė asmens teisių apsaugą, tarp jų ir duomenų apsaugą. Nieko nebestebina, kad būsimi darbdaviai patikrina galimų darbuotojų socialinių tinklų paskyras ir paskelbtos neprofesionalios nuotraukos gali lemti darbo vietos netekimą (Giurgiu, 2012). Taip pat Ada Savicka publikacijoje „Virtualūs socialiniai tinklai: viešumo ir privatumo problematika“ atkreipia dėmesį, kad „socialiniuose tinkluose žmogaus galimybės kontroliuoti apie save pateikiamą informaciją tampa gana ribotos. O kitų individų apie jį skelbiama informacija gali turėti neproporcingai didelę įtaką jo įvaizdžiui, nes ji dažnai bus laikoma objektyvesne, nepaskatinta siekio pagražinti savąjį įvaizdį“ (Savicka, 2012). Dėl to dar svarbesnė tampa asmens galimybė kontroliuoti kur skelbiamas jo atvaizdas. Pagrindinis klausimas kuris kyla kalbant apie socialinius tinklus: ar atvaizdo paskelbimas reiškia, kad atvaizdas yra paviešintas? Teisingumo Teismo praktikoje įtvirtinta, kad viešai paskelbti duomenys gali būti laisvai tvarkomi, „draudimas tvarkyti tokių specialių kategorijų duomenis netaikomas, kai duomenų subjektas yra aiškiai sutikęs, kad duomenys būtų tvarkomi, nebent pagal atitinkamos valstybės narės teisę toks sutikimas draudžiamas, arba kai tvarkomi visų pirma duomenys, kuriuos tas asmuo yra akivaizdžiai paskelbęs viešai“ (GC ir kt. prieš Commission nationale de l'informatique et des libertés (CNIL)). Analizuojant socialinių tinklų prigimtį Aida Savicka pabrėžia, kad „nuotraukos yra talpinamos į socialinio tinklo profilį ir viešinamos, neatsižvelgiant į faktą, kad asmens kontaktų socialiniuose tinkluose skaičius dažnai gerokai pranoksta skaičių tų asmenų, su kuriais jis nuolat bendrauja tiesiogiai, o juo labiau skaičių tų žmonių, kuriems jis demonstruotų savo albumo nuotraukas. Taigi galima teigti, kad kompiuterių pagalba vykstanti komunikacija yra masinės ir tarpasmeninės komunikacijos hibridas: tarpasmeniniai pranešimai, paskelbti socialinio tinklo svetainėse, iš karto tampa vieši“ (Savicką, 2012). Šis požiūris yra teisingas kasdieniame gyvenime mums suprantamos viešumos sąvokos kontekste, tačiau vis dėlto socialiniuose tinkluose paskelbta informacija negali savaime būti pripažįstama vieša.

Duomenys yra pakankamai lengvai prieinami kiekvienam socialinio tinklo vartotojui ir dėl to šie duomenys yra vieši. Vis dėlto teisine prasme šis viešumas negali būti prilyginamas minėtoje Teisingumo teismo byloje aptarto viešo paskelbimo. Civilinėje byloje E2A-588-656/2019 pabrėžiama, kad „Teisėjų kolegijos vertinimu, nuotraukos patalpinimas ir jos prieinamumas socialiniame tinkle Facebook pats savaime nereiškia, jog asmuo konkludentiniais veiksmais sutinka, kad jo atvaizdas būtų naudojamas atgaminant ir platinant jį masinės informacijos priemonėse“ (Vilniaus apygardos teismo 2019 m. kovo 18 d. nutartis civilinėje byloje). Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnybos puslapyje Gražina Ramanauskaitė atsakydama į klausimus dėl socialiniuose tinkluose pateikiamų atvaizdų viešinimo taip pat nurodė, kad „teisė į atvaizdą ir jos apsauga galioja ne tik tradicinėse žiniasklaidos priemonėse, bet ir socialiniuose tinkluose. Jeigu Jūs nesate viešasis asmuo, prieš skelbdamas Jūsų nuotrauką (atvaizdą) *Facebook*’e ar kitame socialiniame tinkle, paskyros valdytojas turi užsitikrinti, kad Jūs duodate tam sutikimą.“ (Ramanauskaitė, 2018). Griežtesni reikalavimai galioja vaiko atvaizdai, kurio viešinimui „Reikalingas ne tik paties vaiko, bet ir nors vieno iš jo tėvų, globėjų ar rūpintojų sutikimas. Šis reikalavimas galioja ir tais atvejais, kai mokykla ar darželis vaiko(-ų) nuotraukas skelbia savo interneto svetainėje, *Facebook* paskyroje ir pan. Sutikimas turi būti rašytinis“ (Ramanauskaitė, 2018). Šie reikalavimai, kurie numatyti BDAR 7 ir 8 straipsniuose taikomi atvaizdo paskelbimui socialiniuose tinkluose, taip pat kaip ir bet kokiam kitam atvaizdo paskelbimui.

Asmens sutikimas socialinių tinklų kontekste ypač tapo aktualus kalbant apie jau paskelbtų atvaizdų viešinimą. lrt.lt publikuotame straipsnyje advokatė Liudvika Meškauskaitė nors ir pripažįsta, kad socialiniuose tinkluose turėtų galioti toks pačios atvaizdo apsaugos taisyklės, vis dėlto teigia, kad fotografas neprivalo ištrinti savo padarytos kito asmens nuotraukos (Meškauskaitė cituota Platūkytė, 2018). Šiuo požiūriu viešojo vietoje padaryti ir socialinėje medijoje paskelbta asmens nuotrauka tarsi priklauso fotografui, kuris turi teisę spręsti ar ji bus publikuojama paties fotografo paskyroje. Vis dėlto ne visa teisinė bendruomenė sutinka su šia advokatės nuomone. Advokatų kontoros Glimsted elektroniniame puslapyje paskelbta prieštaraujanti nuomonė: „duomenų valdytojas, kuris asmens duomenis paskelbė viešai internete, gavęs asmens, kurio duomenys paskelbti, kreipimąsi, privalo informuoti asmens duomenis tvarkančius duomenų valdytojus, kad jie ištrintų visas nuorodas į tuos asmens duomenis, jų kopijas ar dublikatus. Tai darydamas duomenų valdytojas, atsižvelgdamas į turimas technologijas ir jam prieinamas priemones, turėtų imtis pagrįstų veiksmų ir apie duomenų subjekto prašymą informuoti duomenis tvarkančius asmens duomenų valdytojus“ (Glimstedt, 2017). Šioje

situacijoje turbūt vertėtų apsvarstyti ir fotografo kaip kūrėjo autorinių teisių klausimą, tačiau laikantis bendrų teisės į atvaizdą nuostatų atvaizdo viešinimas socialiniuose tinkluose galėtų būti prilyginimas atvaizdo publikavimui, dėl kurio reikėtų gauti asmens sutikimą. Kaip jau anksčiau buvo minėta BDAR numato ir galimybę atšaukti duotą sutikimą, todėl net jei asmuo sutiko, kad jo atvaizdas būtų viešinamas, konkrečioje situacijoje reikėtų įvertinti ar autorinės fotografo teisės yra priežastis riboti asmens teisę saugoti savo atvaizdą. Naudojantis socialiniais tinklais negalima pamiršti, kad tai yra vienas iš būdų platinti informaciją, kuri saugoma BDAR nuostatomis. Andra Giurgiu publikacijoje apie teisę būti pamirštam pabrėžiama, kad teisėtas duomenų apdorojimas, paremtas duomenų subjekto sutikimu yra vienas pagrindinių duomenų apsaugos principų. Šis principas yra teisinis pagrindas socialiniams tinklams, tokiems kaip „Facebook“ ir kitiems, rinkti ir apdoroti asmens duomenis. Sutinkami leisti rinkti savo duomenis, sutikimą duodame tik dėl konkretaus tikslo. Socialinių tinklų kontekste šis tikslas dažnai nėra aiškus (Giurgiu, 2012). Vis dėlto nėra jokio pagrindo teigti, kad asmuo paskelbdamas savo atvaizdą asmeninėje paskyroje, siekia jį paviešinti taip, kad juo galėtų naudotis tretieji asmenys.

Teismų praktikoje asmens sutikimas viešinti atvaizdus socialinėse medijose aiškinamas laikantis anksčiau aptartų sutikimui keliamų reikalavimų, tačiau praktikoje kylančios situacijos priverčia atsižvelgti ir į anksčiau neaptartas aplinkybes, kuriomis remiantis tenka vertinti ar asmens elgesys gali turėti įtakos teisės į atvaizdą ribojimui. Civilinėje byloje 2A-226-580/2016 nagrinėjant klausimą dėl asmens atvaizdo panaudojimo seksualinio pobūdžio vaizdo įrašo sukūrimo, buvo keliamas argumentas dėl socialinėse medijose ieškovės viešinamų nuotraukų. Ieškovė leido atsakovui ją fotografuoti ir padarytos nuotraukos buvo persiųstos jai, tačiau byloje nebuvo rasta pagrindo teigti, kad nuotraukų persiuntimas yra sutikimas leisti tas nuotraukos naudoti, kuriant vaizdo įrašą, kuris vėliau bus viešinamas. Atsakovas bandė remtis tuo, kad seksualinio pobūdžio vaizdo įrašas nesukelia padarinių ieškovės reputacijai, tačiau teismas pasisakė, kad „tai, kad ieškovė į socialinį tinklą „Facebook“ deda fotonuotraukas su rankšluosčiu ar naktiniais, nereiškia, jog ji asmenine nuožiūra apribojo savo privataus gyvenimo ribas tokiu mastu, kokiam buvo panaudotas jos atvaizdas.“ (Vilniaus Apygardos teismo 2016 m. kovo 8 d. nutartis civilinėje byloje). Ne tik ankstesnis elgesys socialiniuose tinkluose, tačiau ir jų ribų gali būti svartomas kaip vienas iš veiksnių lemiančių teisės į atvaizdą ribojimą. 2018 m. birželio 18 d. civilinė byloje nagrinėta situacija, kai asmuo siekdamas informuoti visuomenę paskelbė atvaizdą bei įvardijo kitą asmenį kaip apgaviką, kuriuo negalima pasitikėti ir skatino visuomenę būti atsargiems. Šioje situacijoje atvaizdas buvo išplatintas

„Facebook“ vartotojų grupėje, kurią pasiekti galėjo tūkstančiai vartotojų, todėl Tauragės apylinkės teismas nagrinėdamas bylą, kurioje asmens atvaizdas buvo pavišintas socialinėje medijose su įžeidžiančiais komentarais tokį elgesį įvardijo kaip „šurkščiai, sąmoningai ir neteisėtai“ pažeidžiantį tiek asmens teisę į atvaizdą, tiek į privatumą. (Tauragės apylinkės teismo 2018 m. birželio 18 d. civilinė byla).

IŠVADOS:

- 1) Aiškinant teisę į atvaizdą svarbiausias šaltinis išlieka Civilinis kodeksas, tačiau teisės į atvaizdą sampratai didžiulę įtaką padarė teisę į privatumą reglamentuojantys teisės aktai bei tarptautinių teismų praktika. BDAR normos taip pat privertė atsižvelgti į naujus aspektus siekiant nustatyti ar teisė į atvaizdą buvo pažeista;
- 2) Viešojo ir neviešojo asmens sąvokos nėra įtvirtintos reglamente, tačiau šis skirstymas yra jau nusistovėjusi teisės į atvaizdą taikymo praktika Lietuvoje. Viešasis asmuo pagal Lietuvos įstatymus siejamas su jo atliekamomis pareigomis, tačiau BDAR viešumą sieja su visuomenės teise į informaciją ir tuo grindžiama būtinybė kiekvieną situaciją vertinti individualiai siekiant nustatyti ar teisė į atvaizdą buvo pažeista;
- 3) Socialiniams tinklams taikomoje teisėje vis dar yra gausybė spragų, kurios atveria kelias interpretacijoms, tačiau jie pripažįstami vieša vieta, dėl to už asmens atvaizdo be asmens sutikimo paviešinimą taikoma tokia pati atsakomybė, kaip ir už paviešinimą spaudoje ir kt. Atvaizdo paviešinimas asmeninėje paskyroje nesuteikia tretiesiems asmenims naudoti šio atvaizdo. Pripažįstama, kad toks paviešinimas nereiškia asmens sutikimo naudoti jo atvaizdą.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Tarptautiniai teisės aktai:

1. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, 1950. Valstybės žinios, 1995-05-16, Nr. 40-987;

Tarptautinių teismų praktika:

1. *Reklos and Davourlis v. Greece*, No. 1234/05, judgment of 15 January 2009;

Europos Sąjungos teisės aktai:

1. Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija (2016/C 202/02);
2. 2016 m. balandžio 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2016/679 dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo ir kuriuo panaikinama Direktyva 95/46/EB (Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas);
3. 1995 m. spalio 24 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (95/46/EB) dėl asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo;

Teisingumo Teismo praktika:

1. *GC ir kt. prieš Commission nationale de l'informatique et des libertés (CNIL)* 2019 m. rugsėjo 24 d. Teisingumo Teismo (didžioji kolegija) sprendimas byloje C-136/17, ECLI:EU:C:2019:14;
2. *Google Spain SL ir Google Inc. prieš Agencia Española de Protección de Datos (AEPD) ir Mario Costeja González* 2014 m. gegužės 13 d. Teisingumo Teismo (didžioji kolegija) sprendimas byloje C-131/12, ECLI:EU:C:2014:317;

Lietuvos Respublikos teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas Valstybės žinios, 2000-09-06, Nr. 74-2262;
2. Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas, 2006. Valstybės žinios, 2006-07-27, Nr. 82-3254;
3. Lietuvos Respublikos asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymas, 2018. Valstybės žinios, 1996-07-03, Nr. 63-1479;

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo praktika:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. rugsėjo 19 d. nutarimas;
2. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. spalio 23 d. nutarimas;

Lietuvos Respublikos teismų praktika:

1. Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2020 m. spalio 28 d. nutartis byloje Nr. e3K-3-278-403/2020;
2. Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. birželio 7 d. nutartis civilinėje byloje 2A-389/2012);
3. Lietuvos Aukščiausioje teismo 2009 vasario 13 d. nutartis civilinėje byloje 3K-3-26/2009;
4. Lietuvos Aukščiausioje teismo 2008 m. rugpjūčio 14 d. nutartis civilinėje byloje 3K-3-390/2008;
5. Klaipėdos apygardos teismo 2013 sausio 23 d. nutartis civilinėje byloje 2A-68-524/2013;
6. Vilniaus Apygardos teismo 2019 m. kovo 18 d. nutartis civilinėje byloje E2A-588-656/2019;
7. Vilniaus Apygardos teismo 2016 m. kovo 8 d. nutartis civilinėje byloje 2A-226-580/2016;
8. Tauragės apylinkės teismo 2018 m. birželio 18 d. sprendimas civilinėje byloje E2-332-607/2018;

Specialioji literatūra:

1. Civilka M. et al. Informacinių technologijų teisė. Vilnius: NVO teisės institutas, 2004;
2. Čekanavičius A. Privatinės teisės doktrina ir praktika, 2014. Mykolo romerio universitetas [interaktyvus] Prieiga per internetą: <https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/16933/97899551-6518.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [žiūrėta 2021 m. kovo 31 d.];
3. Giurgiu A. (2012) Challenges of Regulating a Right to Be Forgotten with Particular Reference to Facebook. Masaryk University Journal of Law and Technology 7(2) [interaktyvus] Prieiga per internetą: https://www.researchgate.net/publication/255585116_Challenges_of_Regulating_a_Right_to_Be_Forgotten_with_Particular_Reference_to_Facebook [žiūrėta 2021 m. kovo 31 d.];
4. Litevka T., Litvekienė N. Influence of online social networks on Lithuanian communication media. [interaktyvus] Prieiga per internetą: <https://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:16254866/datastreams/MAIN/content> [žiūrėta 2021 m. lapkričio 17 d.];
5. Mikelėnas, V. et al. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. Vilnius: Justitia, 2002;
6. Mills A. The Law Applicable to Cross-Border Defamation on Social Media: Whose law governs free speech in 'Facebookistan'? [interaktyvus] Prieiga per internetą: https://discovery.ucl.ac.uk/id/eprint/1475168/3/Mills_1475168_%20The%20Law%20Applicable%20to%20Cross-Border%20Defamation%20on%20Social%20Media%20%28March%202015%29.pdf [žiūrėta 2021 m. lapkričio 17 d.];
7. Panka, K. et al. Interneto ir technologijų teisė. Vilnius, 2016.
8. Petraitytė, I. (2011) Asmens duomenų apsauga ir teisė į privatų gyvenimą. Vilnius: journals.vu.lt [interaktyvus] Prieiga per internetą: <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwiuvcfqm9vvAhXGIYsKHWEtDmoQFjAAegQIAxAD&url=https%3A%2F%2Fwww.journals.vu.lt%2Fteise%2Farticle%2Fdownload%2F158%2F124%2F&usq=AOvVaw2NbqqKmWW5yIcXK4uJADM0> [žiūrėta 2021 m. kovo 31 d.];
9. Ruškytė, R. et al. Civilinė teisė bendroji dalis. Vilnius, 2008

10. Savicka, A. (2012) Virtualūs socialiniai tinklai: viešumo ir privatumo problematika Lietuvos Kultūros tyrimai. 2012, 3, p. 156-172. Asmenybės, lytys, bendruomenės [interaktyvus] Prieiga per internetą: <https://www.lituanistika.lt/content/48988> [žiūrėta 2021 m. kovo 31 d.];
11. Sirbikatė, G. (2013) Ar socialinio tinklo valdytojas atsako už šio tinklo naudotojo neteisėtus veiksmus padarytą žalą? Teisės apžvalga, ISSN 2029-4239 (online) [interaktyvus] Prieiga per internetą: https://www.vdu.lt/cris/bitstream/20.500.12259/30776/1/ISSN2029-4239_2013_N_1_10.PG_30_85.pdf [žiūrėta 2021 m. kovo 31 d.];
12. Zaleskis J. (2017) „ES Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas: reikšmė duomenų apsaugos teisei“, Teisė, 1030,. doi: 10.15388/Teise.2017.103.10779.

Elektroniniai leidiniai:

1. Advokatera. Ar fotografas gali naudoti tavo nuotrauką reklamai [interaktyvus] Prieiga per internetą <https://advocatera.lt/ar-fotografas-gali-naudoti-tavo-nuotrauka-reklamai/> [žiūrėta 2021 m. lapkričio 17 d.];
2. Gartenberg. Ch. What is Facebook? Just ask Mark Zuckerberg [interaktyvus] (modifikuota 2019-03-08). Prieiga per internetą: <https://www.theverge.com/2019/3/8/18255269/facebook-mark-zuckerberg-definition-social-media-network-sharing-privacy> [žiūrėta 2021 m. kovo 31 d.];
3. Glimsted. Ar galiu naudoti nuotraukas ar video su žmonių veidais? [interaktyvus] (modifikuota 2019-02-02). Prieiga per internetą: <https://jaunamverslui.glimstedt.lt/tinklarastis/ar-galiu-naudoti-nuotraukas-ar-video-su-zmoniu-veidais> [žiūrėta 2021 m. kovo 31 d.];
4. Mackevičiūtė M. (2021). Asmens teisė į atvaizdą: kada asmens nuotrauka yra viešinama neteisėtai? lrt.lt [interaktyvus] Prieiga per internetą: <https://www.lrt.lt/naujienos/verslo-pozicija/692/1335363/migle-mackeviciute-asmens-teise-i-atvaizda-kada-asmens-nuotrauka-yra-viesinama-neteisetai> [žiūrėta 2021 m. kovo 31 d.];
5. Oficiali Europos Sąjungos interneto svetainė. Kas yra asmens duomenys? [interaktyvus]. Prieiga per

- interneta: <https://www.zmogausteisiugidas.lt/lt/temos/duomenys-ir-privatumas/jusu-atvaizdas> [žiūrėta 2021 m. lapkričio 30 d.];
6. Paieškos varikliai. bcon.lt [interaktyvus] Prieiga per internetą: <https://www.bcon.lt/paieskos-sistemas-varikliai> [žiūrėta 2021 m. kovo 31 d.]
 7. Paslaugų teikimo sutartis. Facebook [interaktyvus] (modifikuota 2020-12-20). Prieiga per internetą: <https://www.facebook.com/legal/terms> [žiūrėta 2021 m. kovo 31 d.];
 8. Platūkytė A. Paslapčia nufotografavo, o nuotrauka atsidūrė internete: ką turite apie tai žinoti. lrt.lt [interaktyvus] (modifikuota 2018-08-26). Prieiga per internetą: <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/222788/paslapcia-nufotografavo-o-nuotrauka-atsidure-internete-ka-turite-apie-tai-zinoti> [žiūrėta 2021 m. kovo 31 d.];
 9. Ramanauskaitė G. Teisė į atvaizdą: dažniausiai kylantys klausimai. Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnyba [interaktyvus] (modifikuota 2018-10-02). Prieiga per internetą: <https://www.zeit.lt/lt/teise-i-atvaizda-dazniausiai-kylantys-klausimai/432> [žiūrėta 2021 m. kovo 31 d.];
 10. Skunčikas A. (2018) Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas: kodėl keičiasi ir ką verta žinoti? [interaktyvus] Prieiga per internetą: <https://www.vz.lt/verslo-valdymas/2018/01/05/bendrasis-duomenu-apsaugos-reglamentas-kodel-keiciasi-ir-ka-verta-zinoti> [žiūrėta 2021 m. kovo 31 d.];
 11. Šėmytė G. Žmogaus teisių gidas: ką reikia žinoti apie savo teisę į atvaizdą? [interaktyvus] (modifikuota 2021-01-05). Prieiga per internetą: <http://www.infoplex.lt/portal/start.asp?act=news&Tema=1&Str=77125> [žiūrėta 2021 m. kovo 31 d.];
 12. Tunkevičiūtė L.. Teisė būti pamirštam pagal Bendrąjį duomenų apsaugos reglamentą. [interaktyvus] (modifikuota 2017-10-24). Prieiga per internetą: <https://www.glimstedt.lt/publikacijos/teise-buti-pamirstam-pagal-bendraj-duomenu-apsaugos-reglamenta/> [žiūrėta 2021 m. kovo 31 d.];
 13. Valstybinė duomenų apsaugos inspekcija. DUK. Įmonei privalomų taisyklių (angl. Binding Corporate Rules) procedūra. [interaktyvus] Prieiga per internetą: <https://vdai.lrv.lt/uploads/vdai/documents/files/DUK%20prie%20BCR%20Apraso%202020-09-21.pdf> [žiūrėta 2021 m. kovo 31 d.];
 14. Veritas Bona. Asmens duomenų apsaugos reforma: kas pasikeitė nuo gegužės 25-osios? [interaktyvus] (modifikuota 2018-07-14). Prieiga per internetą: <https://veritasbona.lt/asmesn-duomenu-apsauga/asmens-duomenu-apsaugos-reforma-kas-pasikeite-nuo-geguzes-25-osios/> [žiūrėta 2021 m. kovo 31 d.];

15. Williams J. What Are Image and Personality Rights? txpatentattorney.com [interaktyvus] Prieiga per internetą: <https://txpatentattorney.com/blog/what-are-image-and-personality-rights/> [žiūrėta 2021 m. kovo 31 d.];
16. Žmogaus teisių gidas. Jūsų atvaizdas [interaktyvus] (modifikuota 2019-12-29). Prieiga per internetą: <https://www.zmogasteisiugidas.lt/lt/temos/duomenys-ir-privatumas/jusu-atvaizdas> [žiūrėta 2021 m. kovo 31 d.].

SANTRAUKA

BDAR įtaka Lietuvos Respublikos civilinio kodekso normų aiškinimui ir taikymui dėl asmens teisės į atvaizdą ir šios teisės ribojimų

Agnė Narmontaitė

Teisės į atvaizdą reglamentavimas nuo Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso įsigaliojimo Lietuvos teisinėje sistemoje nebuvo keista ir dėl to ypač svarbu tampa teisinės doktrinos formuojamas šios teisės aiškinimas. Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas į bendrą teisės į atvaizdą reglamentavimo sistemą įnešė aiškumo siekiant atsirinkti kriterijus, kurie turi būti vertinami sprendžiant dėl šios teisės pažeidimų. Duomenų apsaugos, kaip teisinės kategorijos atsiradimui, svarbūs, pirmiausia, asmens teisę į privatumą reglamentuojantys teisės aktai, kurių pagrindu kūrėsi visa duomenų apsaugos sistema. Patys duomenys yra asmens privataus gyvenimo dalis, todėl duomenų apsaugos pažeidimai neišvengiamai daro įtaką ir asmens privatumo apsaugai. Bendrasis duomenų reglamentas pabrėžia, kad vertinant šiuos pažeidimus svarbu atsižvelgti ir į asmens garbei bei orumui daromus pažeidimus, todėl ir Civilinio kodekso numatyta teisė į atvaizdą turi būti vertinama šių teisių aspektu. Nors ir Reglamente ir neišskiriamos atskiros viešų ir neviešų asmens kategorijos, jos nėra panaikinamos, tačiau jų aiškinimas nebėra siejamas vien su Lietuvos teisės doktrinoje nusistovėjusiomis sąvokomis.

Darbe analizuojama kokie pokyčiai turėtų būti pritaikomi aiškinant teisės į atvaizdą taikymą ir koku pagrindu šie pokyčiai atsirado. Nurodomi pagrindiniai šaltiniai, kuriais turėtų būti remiamasi vertinant teisės į atvaizdą ribas lyginant ją su kitomis normomis. Taip pat atsižvelgiama į socialinių tinklų daromą įtaką atvaizdo saugumui bei koku pagrindu internete išplatintas atvaizdas gali būti ginamas įsigaliojus Bendrojo duomenų apsaugos reglamento reikalavimams.

SUMMARY

The influence of BDAR on the interpretation and application of the norms of the Civil Code of the Republic of Lithuania regarding the right of a person to an image and these rights

Agnė Narmontaitė

The regulation of the right to an image has not been changed since the entry into force of the Civil Code of the Republic of Lithuania in the Lithuanian legal system, and therefore the interpretation of this right formed by legal doctrine becomes especially important. The General Data Protection Regulation has brought clarity to the general regulatory framework for the right to an image in order to select the criteria to be assessed when deciding on infringements of this right. The emergence of data protection as a legal category is important, first of all, the legislation regulating the individual's right to privacy, on the basis of which the whole data protection system was developed. The data itself is part of a person's private life, so data breaches inevitably affect the protection of a person's privacy. The General Data Regulation emphasizes that in assessing these violations it is important to take into account the violations committed to the honor and dignity of the person, therefore the right to the image provided for in the Civil Code must be assessed from the aspect of these rights. Although the Regulation does not distinguish between separate categories of public and non-public persons, they are not abolished, but their interpretation is no longer related only to the concepts established in the doctrine of Lithuanian law.

The paper analyzes what changes should be applied in interpreting the application of the right to an image and on what basis these changes occurred. The main sources that should be used to assess the limits of the right to an image in comparison with other norms are indicated. Account is also taken of the impact of social networks on image security and the basis on which an online image can be protected after the entry into force of the General Data Protection Regulation.